

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Vniuersa Theologia Scholastica, Speculatiua, Practica

Ad methodum S. Thomæ, quatuor Tomis comprehensa

Tanner, Adam

Ingolstadii, 1626

Quæstio II. De opere primæ diei, nimirum cœlo, terra, luce.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72856](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72856)

lam esse posse controuersiam. Constat enim primum diem creationis (quo nimirum celum & terra, adeoque ut dicitur quæst. seq. tora mundi substantia fuit creata) fuisse dominicum; cum dies ab eo septimus fuerit dies sabbati, ut patet ex Genes. 2. v. 2. Idque proficitur Ecclesia in illo Hymno; *Primo die mundum, quo mundus exstat conditus.*

24 Sed quoniam anni tempore seu mense mundus fuerit conditus, non omnino certum est. Gerardus Mercator in sua Chronolog. putat, mundum fuisse conditum in æstate, mense Iunio. Sed est noua & improbabilis sententia; nulloque fundamento solidonitur. Nimirum quia Genes. 8. legitur, mense vndecimo columbam fuisse reuersam ad arcam; cum ramo oliuæ virentibus folijs: quasi tunc primum germinauerit oliuæ arbor; quod iuxta Plinium libro 16. c. 25. fieri solet mense Maio. Sed nec probatur, mensem illum dictum fuisse vndecimum; potius à creatione mundi, quam ab initio diluuij; aut ab Anno sexcentesimo ætatis Noë; nec virentia folia oliuæ soli Maio, sed toti anni tempori conueniunt.

25 Secundò igitur Abulenſis & Lyratus in cap. 1. Genes. putant, mundum conditum initio autumnus, adeoque mense Septembri. Sed nituntur itidem incertis coniecturis, & consequentijs. Vt, quia ante legem per Moysen promulgatam, Hebræi numerarunt initium Anni à Septembri, iuxta Hieronymum in cap. 1. Ezech. quod tamen ob aliam causam facile fieri potuit, ut mox dicitur. Item, quod Exod. 23. eiusdem mensis tempus vocatur. *Exitus Anni*, quod tamen potius ob fructus eo tem-

porè perfectè collectos & reconditos, dictum erat, ut colligitur ex eodem loco, & Exodi 34. Denique quod tunc fructus arborum fuerint maturi; Genes. 1. & 3. cum tamen in omni sententia, hac in re peculiare quid diuina virtute interuenerit; eo quod nunquam naturaliter omnes plantæ & arbores, in eodem terræ climate, simul fructus ferre soleant; quod tamen tunc accidisse ex Genes. 1. versu 11. & capite 2. versu 9. colligitur.

26 Verior igitur, & cæteris anteferenda est communis sententia Patrum, mundum fuisse productum in vere (iuxta Clima terræ Palestinæ) circa æquinoctium vernum, & secundam hodiernam computationem, mense Martio, ut pluribus Pererius Genes. 1. versu 11. & Valentia quæstione 3. punct. 3. Molina disp. 14. Tum quia tunc etiam terra naturaliter germinare solet. Tum quia vix naturalius principium anni constitui potest, quam æquinoctium vernum, saltem in nostro hemisphærio, ob eandem causam. Tum quia eo tempore etiam alia præcipua Dei opera sunt peracta, ut liberatio populi ex Ægypto, Incarnatio, Mors & Resurrectio Christi, &c. Denique valde verisimile est, SS. Patres id per traditionem accepisse; quod ita speciatim tradunt Athanasius q. 17. ad Antioch. Gregorius Nazianzenus orat. de noua dom. Cyrillus Hierosolymitanus catech. 114. Theodoretus quæst. 72. in Exod. Ambrosius lib. 1. Hexaem. capite 4. Leo serm. 9. de pass. Dom. Isidorus libro 5. Etymol. capite 8. Beda libro de rat. temp. capite 40. & consentit Virgilius libro 2. Georg. post. med.

QVÆSTIO II.

De opere primæ diei, nimirum celo, terra, luce.

S. Thomas I. p. q. 66. & 67.

Absoluetur hæc quæstio sex dubitationibus. I. An celum & terra primo die; an potius ante primum diem sint creata. II. Quid celi & terra nomine significetur; an non solum celum Empyreum; sed etiam omne corpus celeste, omniaque elementa; adeoque totus mundus corporeus quoad essentiam. III. Qualis lux; & quo spatio primi diei sit producta; an post tenebras; & quis finis & usus eius lucis. IV. Ex qua materia celum constet. V. An celum sit animatum. VI. An sit natura sua corpus generabile & corruptibile.

DVBIVM I.

An celum & terra primo die; an potius ante primum diem sint creata.

S. Thom. I. p. q. 66. aa. 4.

1 **E**Narrationem Creationis Mundi Moyses Genes. primo, versu primo, his verbis orditur. *In principio creauit Deus celum & terram.* Vbi voculam, *In principio*, inter alia significata, propriè significare, in principio temporis, quæstione præcedenti dubio quarto, dictum est. Creationem autem propriè accipi, diximus ibidem dubio primo,

Cæli verò nomen et si latè quandoque omne corpus sublime diaphanum, terræ & aquâ superius significet; ipsumque adeò etiam aërem comprehendat, iuxta Scripturam, quæ & *catarrhus celi*, Genes. capite 7. versu vndecimo, & sæpe alias *volucres*, seu *volatilia celi* nominat, Genes. 1. versu 30. Genes. 9. versu secundo, Psalmo 8. versu 9. Ieremias 7. versu 33.

Matth.

Matth. 6. vers. 26. & cap. 8. vers. 10. &c. in disputatione tamen de celo à Theologis & Philosophis sumitur pressius, pro corpore non subleuari, sed elementis omnibus superiori, quod à concavo luna sursum magnis spatij protenditur; quodque siue à calando, quasi stellis exlatum, siue à celando dicitur, quod totam naturam inferiorem integraliter ambiat, & in se ac sua continentia claudat, ut post Ambrosium in Hexameron notarunt Beda expositor. in Genes. & Sanctus Thomas, seu quisquis est author postillæ in Genesim.

2 Quibus positis, dubium est, quandonam cælum, quod in principio dicitur creatum, fuerit productum; an primum die creationis secundo, quando productum est firmamentum; an vero aliquo instanti, ipsius primi diei, quo creata ibidem lux dicitur; an potius in aliquo instanti antecedente; ita ut tempus aliquod saltem breue, inter instans creationis cæli & terræ, & ipsum initium primi diei intercesserit; cælumque adeo & terra, non in aliquo sex dierum creationis, sed tempore antecedente fuerint producta.

3 Et non desunt graues quidam authores, qui asserunt. Moysen per illa verba, *In principio creauit Deus cælum & terram*, non significasse certum aliquod opus, ante cætera opera productum, sed summam duntaxat eorum omnium, quæ postea sex dierum spatio à Deo facta speciatim narrantur, retulisse. Ita Cyrillus Alexandrinus contra Iulianum lib. 2. Burgenis Add. 1. in Genes. Sreuchus in Cosmopœia. Eandem interpretationem inter alias habent etiam Augustinus lib. 12. Confess. cap. 17. & S. Thomas 1. p. q. 68. a. 3. ex S. Chrysolomo. Ex qua doctrina necessario sequitur, cælum non fuisse opus primæ diei, sed secundæ, quando factum est firmamentum, cui simul etiam cæli nomen impositum.

4 Secundo docent alij, cælum & terram, fuisse creata tempore diem primum antecedente; ita ut inter eorundem creationem, & primi diei initium, aliquod saltem breue tempus intercesserit. Ita præter Augustinum libro 12. Confess. capite octauo, aperte sentiunt Alensis p. 2. quæst. 44. memb. 4. S. Thomas in 2. dist. 12. Aureolus in 2. d. 14. q. 2. art. 2. Tostatus in Genes. Carthusianus ibidem. Perterius ibid. n. 4. Gregorius de Valencia tom. 1. disp. 5. quæst. 3. punct. 1. Ascanius Martinengus Gloss. lit. ad c. 1. Genes. circa verba illa, *In principio*; qui pro eadem sententia adducit omnes SS. Patres & Scriptores, qui tenebras ante lucem constituisse; cum Mose existimant, ut & eos, qui primò compactum chaos volunt, & post sex dies perfectum & venustatum; speciatim Clementem Romanum, Irenæum, Tertullianum, Gregorium Nazianzenum, Nyssenum, Basilium, Ambrosium, Chrysolomum, Theodoretum, Damascenum, Gennadium, Acatium, Diodorum, Strabum, Hugonem, Bedam, Aleuinum, Rabanum, Isidorum, Magistrum, Sanctum Thomam, Bonauenturam, omnesque, ut inquit, Iuniores: imò pagina 81. ait, omnium Græcorum ac etiam Latinorum Patrum esse sententiam, quod à primo momento, quo Deus ex nihilo cælum & terram condidit, ad primæ diei initium, quo lux emanauit, & diei primæ exordium dedit, tempus decurrerit.

5 Argumenta huius sententiæ sunt ista. Primum

sumitur à communi sensu Patrum & Doctorum, ut paulò antea dictum.

Secundum: quia dies prima non coepit ante lucem creatam; cum ipsa lux in primo instanti primi diei creata, ut nonnulli Patres dicunt, initium dederit primo diei; nec verò sine luce dies esse possit; iuxta illud Genes. 1. versu 5. *Appellauitque lucem diem*; & tamen ante lucem creatam constat, tenebras fuisse super faciem abyssi, cælo utique & terra iam creata, Genes. 1. v. 2.

Tertium. Quia alias prima dies non constaret præcisè viginti quatuor horis, æqualiter in lucis & tenebrarum tempus diuisis, sed pluribus. Nam ut colligitur ex illis verbis Gen. 1. v. 5. *Factumque est vespere & mane dies unus*, dies primus, ut & ceteri deinceps subsequentes, prius habuerunt vesperum, quam mane, & in ipso mane fuerunt completi: hoc autem fieri non potuit, nisi dies coepit ab oriente luce, quæ paulatim, horis utique duodecim, ad horizontem accedens, vesperum; & deinde totidem horis alterum terræ hemispherium obiens, mane constituerit.

Quartum. Ante lucem, eiusque motum, non fuit tempus: ergo nec dies. Antecedens probatur; quia non fuit motus, cuius siue mensura, siue duratio est tempus.

6 Tertia sententia est, cælum vnà cum terra fuisse creatum, ipso primo die, seu in instanti inchoante primum diem creationis. Idem sentit aperte Ambrosius lib. 2. Hex. c. 1. vbi ait: *Diem primum, vel potius unum, ut posuimus, absoluiimus; in quo condidimus cælum, terram creatam, aquarum exundantiam, circumfusum aerem; discretionem factam lucis acque tenebrarum, Dei omnipotentis, & Domini nostri Iesu Christi, & spiritus quoque sancti operatione cognouimus.*

Et Damascenus libro 2. fid. Orth. capite decimo. Terra, inquit; quatuor elementorum unum est, sicum & frigidum, grauissimum & immobile à DEO ex nihilo ad esse prima die deductum. In principio enim, inquit, fecit Deus cælum & terram, cuius sedem & basin nullus homo dicere valuit.

Item Procopius in Genes. *Primus dies*, inquit, dignitate reliquos sequentes longe antest. Nam in illo, quæ nunquam fuerant, suam creationem sumpserunt diuinitus. Ceteris diebus nihil effecit, cuius seminaria non in primo die sparsisset.

Item Alcuinus lib. 1. Diuin. Offic. tit. de die sancto siue Dominico: *Apparet autem*, inquit, *hunc diem etiam in sacris Scripturis esse solennem. Ipse est enim dies primus seculi, in quo formata sunt elementa mundi, in ipso creata sunt Angeli, &c.*

Idem tuentur Beda libro de sex dierum creatione, Petrus Comestor Histor. Eccles. capite 3. & Caietanus in Genes. 1. vbi ait: *Illudmet instans, quod fuit principium temporis, mensurans creationem cæli & terræ, fuit instans initiatuum diei primæ artificialis.* Item Molina 1. p. de opere sex dierum disp. 7. §. Hic autem, pro absurdo habet, Deum ante primum, atque adeo ante omnem diem, creasse cælum & terram.

7 Vtramque sententiam posteriolem, velut probabilem referunt Tostatus in Genes. Bonauentura in 2. d. 12. a. 2. q. 1. Egidius 1. p. Hexa. c. 22. Dionysius Carthusianus in Gen. c. 10.

Differunt tamen hi Authores inter se. Nam aliqui dicunt, simul ac in eodem instanti temporis, quod

quod fuit initium primi diei, creatum fuisse non solum coelum & terram, sed etiam ipsam lucem. Ita præter Augustinum, Beda, Comestor, Caietanus: Item Bonaventura & Toftatus pro vna sententia. Alii vero docent, eodem quidem die primo, sed non eodem instanti creatam fuisse lucem.

8 Assertio I. Illis verbis Moysis, *In principio creavit Deus caelum & terram*, designatur certum & peculiare opus diuinum, ante cætera creationis opera factum; ita vt coelum illud, vna cum terra, creatum sit à Deo, ante opus secundæ diei, ipsumq; diem secundum. Ita communis, & iure dixerim certa sententia omnium cæterorum scriptorum, quos post primam sententiam retulimus. Et colligitur aperte ex contextu Moysis, qui cum dixisset Gen. 1. *In principio creauit Deus caelum & terram*, mox subiungit v. 2. *Terra autem erat inanis, & vacua, & tenebrae erant super faciem abyssi; & Spiritus Dei ferebatur super aquas.* Vnde manifeste sequitur, terram, de qua prius mentionem fecerat, iam tunc productam fuisse antequam nimirum lux produceretur, ceteraque fierent, quæ postea à Deo facta Moyses narrauit: Alioquin terram dixisset Moyses vacuum, antequam esset producta; nec explicari etiam posset, quanam fuerit illa *facies abyssi*, aut quanam aqua, super quas *Spiritus Dei ferebatur*, si non ante lucem, coelum & terra fuissent à Deo creata.

9 Quam rem acute etiam pluribus expendit Tertullianus lib. 6. cont. Hermogenem cap. 26. *Nobis autem, inquit, vnus Deus, & vna est terra, quam in principio fecit Deus.* Cuius ordinem incipiens scriptura decurrere, primo factam eam edicit; dehinc qualiter ipsius edidit: sicut & caelum primo factum professus; in principio fecit Deus caelum: dehinc dispositionem eius superinducit; Et separauit inter aquam, quæ erat infra firmamentum, & quæ super firmamentum; & vocauit Deus firmamentum caelum, ipsum quod in primordio fecerat. Proinde & de homine, Et fecit Deus hominem, ad imaginem Dei fecit illum; dehinc qualiter fecerit, reddidit, Et finxit Deus hominem de limo terræ; & stauit in faciem eius statum vitæ, & factus est homo in animam vitam. Et utique sic decet narrationem inire; primo præfari, postea prosequi, nominare, deinde describere. Alioquin vanum, seius rei, cuius nullam præmiserat rationem, id est, materia, nec ipsum quidem nomen, subito formam & habitum promulgauit; ante enarrat, qualis esset; ostendit figuram deformari, nomen abscondit. At quanto credibilis, secundum nos, eius rei dispositionem subiunxit, cuius institutionem, simulque nominationem præmisi. Quam denique integer sensus est, In principio fecit Deus caelum & terram; terra autem erat inuisibilis & rudis, quam Deus scilicet fecit, de qua scriptura cum maxime edixerat. Nam & Autem ipsum, velut fibula conuinctiue particule, ad conexum orationi appositum est. Terra autem. Hoc enim verbo reuertitur ad eam, de qua supra dixerat, & alligat sensum. Adeo aufer hinc, Autem; & soluta compago est, vt tunc possit de alia terra dictum videri, Terra erat inuisibilis & rudis. Hactenus neruose Tertullianus. Vbi simul etiam docet, firmamentum esse ipsum coelum, quod Deus in principio fecerat, vt dicitur dub. sequent. assert. 1. in fine sequentis quæstionis verbatim allegatus. Accedit, quod Chrysostomus & Cyrillus, pro contraria sententia adducti, intelligi forte possunt de

summa, non sequentis narrationis, sed operis; siue de illo imperfecto *chaos*, seu primordiali seminario rerum omnium deinceps faciendarum.

10 Assertio II. Multo probabilius videretur, coelum & terram eodem primo die, quo lux facta est, adeoque ipso initio, seu primo instanti primi diei fuisse creata. Ita sentio cum Authoribus tertie sententia. Probatur primo ex Scriptura, quæ id satis aperte indicat. Exodi 11. vers. 20. dicitur: *Sex diebus fecit Dominus caelum & terram, & mare, & omnia, quæ in eis sunt.* Et Exodi 31. vers. 17. *Sex diebus fecit Dominus caelum & terram, & in septimo ab opere cessauit.* Similia habentur alibi. Si ergo coelum & terra sex dierum aliquo facta sunt, certe non ante primum diem, sed ipso primo die creationis facta sunt. Adducunt etiam Caietanus & Molina illa verba Genes. 2. vers. 4. *Istæ sunt generationes cæli & terræ, quando creata sunt, in die, quo fecit Dominus caelum & terram.* Sed quia mox ibidem additur, *Et omne virgultum agri, antequam oriretur in terra, omnemque herbam regionis.* &c. satis constat, diem illic sumi late, pro tempore, vt quæstion. præced. dub. vii. dictum.

11 Secundo idem probatur autoritate ac testimoniis SS. Patrum; non solum iis, quæ citauimus, sed etiam pluribus aliis, dum mundi opificium vocant *Hexaëmeron*, siue *sex dierum*; vt speciatim videre est apud Basilium, Ambrosium, Gregorium Nyssenum, & alios. Quibus accedit autoritas Ecclesiæ, in officio diei dominicæ antematutinum canentis: *Primo dierum omnium; quo mundus extat conditus.* Atque in eundem sensum optime etiam intelligitur illud Concilii Lateranensis cap. *Firmiter de summa Trinitate & fid. Cathol. DEVM simul in principio temporis (adeoque primi diei) vtramque de nihilo condidisse creaturam, spirituales & corporales, Angelicam & mundanam.* &c.

12 Tertio probatur ratione. Tum quia alias Moyses in sua narratione Genesis, non satis determinasset certum initium creationis mundi. Si enim caelum & terra creata fuerunt ante primum diem, sane cum Moyses interrim ne verbo quidem insinuet, quanta duratio primum diem antecesserit, existimari posset, quantum est ex ea Moysis narratione, coelum vna cum terra, creatum fuisse, non solum aliquot centuriis seculorum ante primum diem, sed etiam ab æterno; saltem ex eorum sententia, qui existimant, non implicare contradictionem talem mundi creationem ab æterno: verbis interim illis, *In principio*, vt multi interpretantur, significantibus solum, *Ante omnia*, siue *Primum omnium*. Est autem incredibile, Moysen perfectionem & ornatum cæli & terræ tam diligenter ac definite, per sex dies, distinxisse; ipsam vero primam, ac substantialem productionem cæli & terræ nullo certo tempore defuisse. Tum quia contextus ipse Moysis Genes. 1. vers. 1. 2. 3. 4. 5. satis indicat, ea quæ ibidem facta narrantur à Deo, ad vnum & eundem diem spectare. Præsertim cum deinceps etiam sequentibus aliquot diebus plura sæpe, vno die à Deo facta esse referantur.

13 Ad primum argumentum, pro contraria sententia secunda obiectum, Respondetur, Opposi-

tam sententiam neutquam esse communem, multò minùs omnium sanctorum Patrum est recentiorum, vt dixit Martinengus; quæ potius est paucorum. Licet enim plerique omnes (Augustino, & paucis quibusdam exceptis) docuerint, ante creationem lucis, celo terraque iam creatis, præcessisse tenebras super faciem abyssi, id quod nos etiam conlusionem sequenti docebimus; minime tamen sequitur, cælum & terram fuisse creata ante primum diem, cum hic ipse dies primus à tenebris, non à luce cœperit, vt dicitur ad tertium. Multò minùs repugnant illi, qui docent, chaos, siue ipsum cælum ac terram, rudemue mundi substantiam fuisse primò creatam, & post sex dies perfectam & absolutam: quia hoc verum est, etiam si, ipso primo instanti primæ diei fuerit creatum cælum & terra; instans enim illud, quod antecessit sex dies, nihil admittit durationi sex dierum, ad quos se habet, sicut ad lineam punctum, sine quo manet quantitas, & extensio tota lineæ.

Ad secundum & tertium respondetur, diem primum (naturalem intelligit Moyses,) fuisse viginti quatuor horarum, nec tamen cœpisse à luce, vt quidam dicunt, sed à tenebris, quæ operiebant faciem abyssi: sicut & sequentium dierum initium sumitur, non à mane, seu oriente luce in terra creationis siue Palæstina; sed à vespere, vt Scriptura loquitur, seu ab initio noctis, vt post Magistrum in 2. distinct. 13. lit. D. declarat, & probat Molina disputatione septima, de opere sex dierum, super illa verba, factum est vespere & mane dies vnus. Secundus, inquit, sensus, qui mihi omnino placet, & quem inter alios probat hoc loco Abulensis, est, quod produxerit Deus lucem primi diei, post duodecim horas à creatione mundi, & produxerit eam in puncto Arietis, comparatione Palæstina; ita vt puncto creationis illius, inceperit esse mane in Palæstina; ac si tunc oriretur Sol: eaque ratione primus dies naturalis in Palæstina fuerit viginti quatuor horarum, duodecim tenebrarum seu noctis, à puncto creationis mundi, vsque ad productionem lucis; & aliarum duodecim diei artificialis, à puncto creationis illius, vsque ad occasum eiusdem lucis, comparatione Palæstina. Iuxta hunc ergo sensum, nomine vespere, in prima die, intellexit Moyses tempus illud tenebrarum seu noctis, eo quod nox à vespere seu occasu Solis soleat incipere (licet nox illa non ita inceperit) & terminetur mane, seu ortu Solis: nomine verò Mane intellexit diem artificialem, ab ortu directorum radorum lucis, vsque ad occasum; propterea quod dies artificialis incipiat à mane ortuue Solis, & terminetur vespere, seu occasu Solis.

Iuxta hunc secundum sensum, quem germanum esse Scripturæ arbitramur, verum est, Deum prima die creasse cælum & terram, vt Scriptura aperte sonat; Creauit namque cælum & terram & aquas, in instanti initiatio duodecim horarum noctis seu tenebrarum, quæ lucem antecesserunt, fueruntque prima pars primi diei naturalis. Ex eodem sensu est manifestum, cur in enumerando primo die, & cæteris diebus sequentibus, exordium sumpserit Moyses à vespere, dicens, factum est vespere & mane dies vnus,

secundus, tertius, &c. quia si tempus noctis seu tenebrarum antecessit tempus lucis, fuitque prior pars primi diei, supputationera dierum merito inchoauit à vespere seu nocte. Consentit cum his omnibus mos Hebræorum, quo ab occasu Solis supputabant dies.

Et confirmatur hæc doctrina. Quia vespere & mane, per se sola, non constituunt integrum diem naturalem, de quo sine dubio loquitur Moyses, sed solam noctem, cum adiunctis terminis eam vtrinque concludentibus. Ergo necessario subintelligendus est dies artificialis, qui rectius per mane, quam per vespere, sicut etiam nox rectius per vespere, quam per mane significatur. Quod autem Scriptura dicit lucem vocatam fuisse diem, quasi producta primam lucem, dies cœperit, intelligendum est de die artificiali, non naturali, de quo loquitur Moyses, cum ait, factum est vespere & mane dies vnus.

Atque hæc de creatione lucis, suo motu diem noctemque distinguens, sententia, multò videtur probabilior, ac Scripturæ conformior, quam illa Iunilij seu Bedæ, asserentis, primo die creatam fuisse lucem, generaliter omnia replentem, ac capite carentem, nullasque distinguens horas. Ita enim loquitur apud Lipomanum in catena Genesis capite sexto. Quia nimirum priusquam sidera fierent, non erat, quibus ordo temporum annotaretur indicis; unde meridiana hora dignoscereur, antequam Sol medium conscenderet igneus orbem; non unde cætera diei noctisque signarentur hora; donec astra polum æquali inter se sorte nocte dieque dividerent; sunt ergo luminaria in signa temporum; non quod à conditione eorum tempora cœperint, quæ constat capisse à principio, quæ fecit DEVS cælum & terram; sed quia per oris eorum siue transitus, temporum ordo dierumque annorumque signatur. Nam totum illud triduum superius in discreto cursu sui processu transferat; nullam penitus dimensionem habens horarum; vtpote quia lumine primario adhuc generaliter omnia replente, nullumque caput habente, quod nunc de sole accipit, nusquam radij ardentiores illuxerant: & nulla sub caute vel arbore, aquis remouit umbra frigeat. Ita qui sub Iunilij nomine citari solet Bedæ; ex cuius sententia explicari vix potest, qualem fuerit mane illud & vespere, primi, secundi, & tertij diei; qualis item fuerit dies & nox post lucem iam productam. Genesis capite primo versu quinto.

Ad quartum respondetur, tempus fuisse ante lucem, motumque lucis, non quod cælum statim ac creatum esset, moueri cœperit, vt quidam dixerunt; sed quia tempus est duratio siue mensura, non solum motus, sed etiam quietis opposita. Contrariorum enim eadem est ratio, vt rectè etiam Molina loco citato, & superius quæstione prima dubio quarto.

Assertio III. Cælum vnà cum terra, non fuit creatum, eodem instanti, quo creata lux fuit, sed tempore antecedente; ita vt per aliquod tempus, à prima creatione, cælum & terra luce carerent, tenebris vndiq; cooperta. Ita comunis

sententia Sanctorum Patrum, & Doctorum ferè omnium, speciatim Clementis lib. 1. Recog. Basilij Hex. hom. 3. Ambrosij lib. 1. c. 1. Chrysostomi in Genes. Hom. 3. Hieronymi epist. 83. ad Ocean. Tertulliani in carmine Genes. Marij Victorinilib. 1. in Genes. Sancti Thomæ in 2. dist. 12. Molinæ & Martinengi loco citato contra paucos superiùs citatos. Probatu apertè ex Scriptura Genes. 1. v. 2. ubi post creationem cæli & terræ dicitur, *Terra autem erat inanis & vacua, & tenebræ erant super faciem abyssi.* Quod ad metaphoricæ tenebras, Angeli scilicet mali cælum, aut instans solum naturæ, quo nondum cogitetur terra fuisse illuminata, referri nullo modo potest. Sunt enim verba nimis clara, & verbum illud imperfectum *Erant* etiam durationem aliquantam tenebrarum significat. Similis est locus 2. Corinth. versu sexto. *Deus, qui dixit, de tenebris lucem splendescere:* qui ad literam planè de creatione primæ lucis intelligitur: nec faciliè etiam potest ad tenebras spirituales, vel ad solam negationem luminis, creationem cæli antecedentem, referri. Licet verò contrariam sententiam erroris damnare non ausim, propter graues, qui eam sequuntur authores, superiùs citatos, non vereor tamen falsam planè & improbabilem dicere, ut pote satis apertè Scripturæ & communi Sanctorum Patrum doctrinæ repugnantem, nullo sanè firmo solidoque fundamento. Plura de hac die & luce apud Molinam disputatione 8.

DVBIVM II.

Quid cæli & terra nomine significetur; an non solum cælum Empyreum, sed etiam omne corpus celeste, omniaque elementa, adeoque totus mundus corporeus, quoad suam substantiam.

S. Thomas 1. p. q. 66. a. 1. & 3.

Quod ad primum attinet, dubium est, an omnes cæli, quoad substantiam simul, & quidem primo die creationis, ut dictum; an verò aliqui primum secundo die fuerint producti. De qua re varia rursus Doctorum sententia est. Siquidem sentiunt non pauci, primo die, seu ante primum diem, iuxta varietatem sententiarum dubio præcedente declaratam, creatum fuisse solummodò cælum Empyreum; reliquos autem cælos inferiores omnes, etiam quoad substantiam, non propriè creatos, sed ex præsupposita materia productos fuisse die secundo. Ita docent Strabus in Glossa. Hugo Victorinus in Sententijs tract. 2. cap. 1. Bonaventura in 2. dist. 12. Lyranus in Postilla, Tolstus in Genes. cap. 1. Catharinus ibidem: qui omnes disertè nomen cæli Empyreici exprimunt. Idem sentiunt Origenes in Genes. Homil. 1. Diodorus Tarsensis in Glossa ordinaria, Iunilius in Hexæmeron, Theophilus Antiochenus lib. 2. ad Autolyicum, Hilarius enarratione in Psalmum 135. Procopius in Gen. Anselmus l. 1. de

immagine mundi cap. 28. & ferè Philo de mundi opificio; licet nomen Empyreici cæli non exprimant, sed duntaxat de supremo cælo, quod sedem esse beatorum significant, loquantur. Idem ex instituto propugnat Molina de opere sex dierum disp. 2. & 3. & Delrius in Genes. v. 1. fauetque nonnihil Ascenius Martinengus in sua Glossa. Sed & Aureolus in 2. d. 14. q. 2. a. 2. concedit quidem, cælum Empyreum, ut & primum mobile, siue cælum nonum & crystallinum, vnà cum quatuor elementis producta fuisse, in principio, primo die, seu ut ipse putat, ante primum diem; attamen firmamentum, seu cælum sydereum productum fuisse docet primum die secundo.

Fundamentum potissimum sumitur ex Scriptura Genes. 1. versu 6. & 8. *Dixit quoque Deus, fiat firmamentum in medio aquarum, & dividat aquas ab aquis. Et fecit Deus firmamentum, divisitque aquas, quæ erant sub firmamento ab his, quæ erant super firmamentum. Et factum est vespere & mane dies secundus.* Cum igitur hoc loco expressè firmamentum appelletur *cælum*, idque secundo primum die, non creatum, sed factum dicatur, uti & cetera, quæ ex subiecta materia facta postmodum narrantur, perspicuè colligi videtur, cælum non omne quidem, sed aliquod tamen secundo primum die, etiam quoad substantiam, factum fuisse: quod utique non de supremo ac præstantissimo cælo iam antea primo die creato, sed de toto systemate celesti inferiori, saltè sydereo accipiendum est. Quod si cælum eo die factum non est, vix apparet, quid secundo die à Deo factum fuerit. Nihilominus alij plures contrariù sentiunt, ut dicitur.

Similis controversia est de duobus elementis, nimirum aère & igne; an simul cum terra & aqua ex nihilo primo statim die fuerint creata.

Assertio I. Non solum Empyreum, sed etiam sydereum cælum, atque adeò corpus omne celeste, quoad substantiam, productum fuit primo die. Ita expressè docent Tertullianus lib. contra Hermog. cap. 26. relatus dub. præcedenti, assert. 1. item Basilios homil. 1. & 2. Hexæm. Ambrosius lib. 1. c. 6. & lib. 2. cap. 4. Damascenus lib. 2. Fid. orth. c. 5. 6. & 10. Innocentius III. commentar. in 5. Psalmum pœnitentialem, S. Thomas in 2. d. 13. & 1. p. q. 68. ad primum, expositione vltima, & in Postilla Genes. (si tamen eius hoc opus) cap. 1. Dionysius Carthusianus in 2. d. 13. q. 1. Lyranus in Postilla expositione 1. Caiet. in Genes. c. 1. Steuchus in Cosmopœcia, Vielminus lectione 3. in Genes. Pererius in Genes. lib. 1. in illa verba *cælum & terram*, Gregorius de Valentia 1. p. d. 5. q. 2. punct. 1. Optimè & apertissimè ex antiquioribus Gregorius Nyssenus in Hexæm. *Posteaquam igitur, inquit, quæ cernuntur aquæ, ab illis quæ intelliguntur, secreta sunt, mediisque inter duplicem aquarum naturam confinium interiectum est cælum, quod simul cum terra, atque omnibus ijs, quæ ad mundi constitutionem collata sunt, in principio factum esse dicitur; nunc autem perfectum & nominatum, in demonstratione firmamenti ignis ambitu definiti ostenditur, &c.* Nec refert, quod Basilios homil. 3. Hexæm. & Ambrosius libro 1. capite 6. firmamentum secundo die creatum, à cælo in principio creato, & ab utroque cælum tertium, in quod raptus est S. Paulus, distinguunt. Intelligunt enim distinguui non substantialiter adæquatè: sed vel

accidentaliter tantum: vel substantialiter inad-
quate, velut partem à toto; nimirum quia secundo
die firmamentum ex subtili materia cæli in princi-
pio creati consolidatione quadam & condensatione
productum fuit. Interim cum cælo & terrâ, omnia
intermedia elementa fuisse in principio quoad sub-
stantiam creata, apertè asserunt, ut dictum. Vnde
etiam idem Basilius in alio opere Hexaemeron ab
Eustatio latinè reddito, ac recens edito lib. 2. ita
scribit. *Fecit Deus cælum & terram, non singula ex di-
midia parte, sed integrum cælum, & integram terram, id
est, ipsam substantiam, cum specie comprehensam.*

4 Et Ambrosius libro 2. Hexaem. cap. 4. *Videtur
mihi, inquit, nomen calorum commune esse; quia pluri-
mos calos Scriptura testificatur; nomen autem esse speciale
firmamentum. Siquidem & hic ita habetur. Et voca-
uit Deus firmamentum cælum: ut videatur supra gene-
raliter dixisse, In principio cælum factum, ut omnem cæ-
lestis creaturæ fabricam comprehenderet: hic autem spe-
ciale firmamenti huius exterioris soliditatem, &c.*

5 Probatum autem conclusio nostra, maximè ex
Scriptura. Tum quia Moyses Genes. 1. versu, in-
definitè dixit, *In principio Deum fecisse cælum*, seu ut
in Hebraico textu significantius habetur *calos*. Inde-
finitæ autem eiusmodi propositiones in dogmati-
bus tradendis, vim habere solent affirmationis vni-
uersalis, sicubi nulla specialis suppetit restringendi
ratio. Tum quia in eodem loco paulo inferius Ge-
nes. 1. versu octauo, ubi de firmamento fit mentio,
significatus voculæ *Cæli* disertè explicatur; neque
tamen eo loco pro solo cælo Empyreo accipitur;
& valde durum esset, in tam paucis verbis, præser-
tim ubi ipsa nominis significatio ex instituto expli-
catur, tam obsecuram æquiuocationem fuisse com-
missam. Tum quia nusquam aliàs in Scriptura, ubi
cælum terræ coniungitur, saltem quando de eorum
productione sermo est, cæli nomine solum cælum,
Empyreum significatur; sed vniuersim tota cæle-
stis substantia, ut videre est Genes. 14. versu 19. &
22. Exodi 20. versu 11. Exodi 31. versu 17. Deu-
teronomij 31. v. 28. 1. Paralip. 21. versu 16. 2. Pa-
ralip. 24. v. 12. 2. Esdræ 9. v. 6. Iudith 6. versu 15.
& cap. 7. v. 17. & cap. 13. v. 24. Esther 13. versu 10.
Psalmo 113. v. 5. &c.

6 In quo genere vel maximè insignis est locus Ge-
nes. 2. versu 1. ubi Moyses quasi per anacephalæo-
sin repetens ea, quæ præcedenti capite narrauerat,
ait; *Igitur perfecti sunt cæli & terra, & omnis ornatus
eorum.* Et versu quarto. *Ista sunt generationes cæli
& terræ, quando creata sunt, in die quo fecit Dominus
cælum & terram.* Vbi nemo vtiq; dixerit, nomi-
ne *cæli* solum cælum Empyreum significari. Opti-
mè in hunc locum Chrylostomus homil. 10. in Ge-
nes. *Confidera, inquit, quàm nihil sit superfluum, ni-
hilque non amabile in diuinis literis. Postquam elemen-
torum cuncta complectentium meminit, non ultra parti-
cularim commemorat; sed ut dixit: Perfecta sunt cælum
& terra, inquit, & omnis ornatus eorum. Quo
significat omnia & quæ in cælo, & quæ in terrâ. Or-
natus enim terræ, sunt ea, quæ ab illa proferuntur,
ut herbarum germina, fructuum proventus, arborum
fructus, aliæque omnia, quibus illam Deus ornauit:
ornatus autem cæli, sol, luna, stellarum varietas, cre-*

*aturæque omnes intermedia. Et idcirco sacra Scriptu-
ra, cælum terræque commemorans, omne Dei opificium
per hæc elementa complexa est.*

7 Sed in ipso etiam Symbolo Apostolorum profi-
temur Deum Creatorem cæli & terræ, phrasi ex 1. Ge-
nes. versu 1. expressa; vtiq; non Empyrei tantum,
sed vniuersim omnis cæli; cum ipsa quodammodo
res exigit, ut quando profitemur in symbolo factam
à Deo creationem cæli & terræ, ijs nominibus totius
mundi substantia intelligatur.

8 Accedit, quod cæli Empyrei rudis populus Iu-
dæorum, cui eam creationis historiam potissimum
scripsit Moyses (ut rectè Sanctus Thomas 1. part.
quæstione 68. articulo tertio.) vix vllam habuit
notitiam. Imò idem Sanctus Thomas 1. p. quæst.
66. articulo tertio, ait: *Cælum Empyreum non inue-
nitur positum, nisi per auctoritates Strabi & Bedæ,
& iterum, per auctoritatem Basili; in cuius positione
quantum ad aliquid conueniunt; scilicet quantum ad
hoc, quod sit locus Beatorum.* Ita Sanctus Thomas
tameñ Dionysius Carthusianus in 2. distinct. 2.
quæstione tertia, non ab illis tantum, sed etiam à
Damasceno, Gregorio, & Hieronymo cælum illud
fuisse agnitum velit: sed qui certè sub eo nomine
cæli mentionem non faciunt: multò minus credi-
bile est, hoc cælum etiam à gentibus fuisse agnitum.
Vide Pererium libro primo in Genesim. Quæ de
causa in eam potius adducor sententiam, ut rectius
vniuersim negari posse existimem, Moysen in
sua descriptione operum diuinarum, vllam cæli
Empyrei expressam & distinctam fecisse mentio-
nem (quod etiam non pauci de Angelis sentiunt,
& in eundem sensum Sanctus Thomas 1. p. quæ-
stione 68. art. 3. ait, *Moyses imbecillitati rudis populi
concedentem, illa solum eis proposuisse, quæ manifestè
sensui apparent.*) quam solum cælum Empyreum in
principio à Deo creatum commemoralle.

9 Ratio etiam quædam congruentiæ pro eadem
conclusionem est; quia cum cælum etiam sydere-
um sit corpus simplex; & quidem longè præstan-
tioris naturæ, quam terra & aqua, quæ in principio
creata à Moysè referuntur, non conueniebat, illud
post terram & aquam, aut ex aqua produci.

10 Ad contrarium fundamentum facile responde-
tur, quando Genes. 1. v. 6 & 8. dicitur *Firmamen-
tum* cæli nomine appellatum, idque secundo die fa-
ctum fuisse, id non ita intelligendum, quasi cælum
illud etiam quoad substantiam & essentiam suam, se-
cundo primum die factum fuerit, sed solum, quod
tunc primum addita duritie & firmitate, firmamenti
nomen & robur acceperit, ut quæst. 3. dub. 1. & 2.
magis declarabitur; sicut Deus dicitur *producere vites
de thesauro suo*, itemq; Philosophi aiunt, niuè, gran-
dineñ, pruina, gelu, seu glaciem produci; cum ta-
men eorundem materia & forma substantialis iam
antè præexistat; nec ferè nisi durities & soliditas
præexistenti materiæ addatur.

11 Neque verò ex eo, quod cælum vñ cum terra ab
initio productum dicitur, consequens est, per cælum
secundo postea die productum, (cui & firma-
menti nomen impositum) aliud cælum substantia-
liter diuersim intelligendum esse; quasi verò res va-
na & eadem non possit bis produci; neq; semel pro-
ducta ac certo nomine significata, denuò eodem
nomine.

nomine insigniri. Nam præterquam quòd eadem res, quoad substantiam semel producta, rectè potest iterum sub aliâ ratione mixtū imperfecti, seu entis per accidens, denuò produci, ut antea dictum: insuper etiam terra in principio producta dicitur v. 1. & tamen nihilominus postea v. 10. rursum dicitur, tunc, cum aquæ in vnum collectæ fuissent, tertio videlicet creationis die, ipsam aridam terræ nomine fuisse vocatam: *Et vocavit Deus aridam terram.* Quo nomine utique substantialiter eadem terra significatur, quæ initio producta, sed aquis nudata, nihilominus terræ nomine insignita refertur. Idem ergo etiam servatâ proportione cogitandum de cælo, ut pluribus dicitur quæst. 3. dub. 1.

12 Assertio II. Non solum cælum omne quoad substantiam, simul cum terrâ, sed etiam Elementa omnia, quæ cælo terræque clauduntur, etsi rudia adhuc, & nullo ornatu decorata, simul, & ab initio, antea ceterarum rerum productionem, à Deo ex nihilo fuerunt creata; ac postea sex dierum spatio singularitè & ordine elaborata: ita nimirum, ut iuxta descriptionem Genesis, primo insuper die lux; secundo soliditas ac firmitas cælesti substantiæ; tertio siccitas, virorque ac fecunditas terræ; quarto sydera ac stellæ cælis, quinto omnis generis animantia, aquis ac aëri, velut ornatus nouaque perfectio accellerint; sexto demum die ceteræ terræ animantes, ac homo ipse in terris, vniuersaque hæc ex elementis iam antea creatis condita fuerint.

13 Hæc conclusio confirmat præcedentem, ac præterquam quòd optimis authoribus probata est, ut dicitur, probatur primò ex ipsâ Scriptura sacra Genes. 2. v. 1. ubi dicitur, *Igitur perfecti sunt cæli & terra, & omnis ornatus eorum.* Quo loco nomine cæli & terræ utique intelligitur idiplum cælum & terram, quæ Genes. 1. v. 1. in principio, & ante res alias creata dicuntur: cetera verò omnia, quæ post cælum & terram iam antea producta, successivè per sex dies facta narrantur, intelliguntur nomine ornatus, seu accidentalis cuiusdam perfectionis eiusdem cæli & terræ; ergo non est existimandum, cælos quoad substantiam, aut elementa, secundo, aut posterioribus primùm diebus fuisse producta; sed tam cælum, quàm terram, vñ cum ceteris elementis quoad substantiam, in principio & ante omnia alia creata; postea solum perfectione quadam accidentali, & ornatu exculta & decorata fuerint. Nec verò id de aquis negari potest, cum mox post creatum cælum & terram Genes. 1. versu 2. dicatur: *Spiritus autem DEI ferebatur super aquas.*

14 Secundo probatur assertio autoritate Scripturæ, qui eam docuerunt. Siquidem elementa omnia, primo die, vñ cum cælo & terra fuisse producta, docent ex Patribus præcedente conclusione citatis, Basilius, Ambrosius, Gregorius Nyssenus, Damascenus, Beda in Hexaem. item Innocentius, Lipomanus, Caietanus, Steuchus, Gregorius de Valentia, Pererius, & quos præcedenti quæstione pro tertia sententia citauimus, Ambrosius libro 2. Hex. c. 1. Procopius, Alcuinus, ipsiusque Ecclesiæ publicus hymnus, *Primo dierum omnium, quo mundus exiit conditus,* ut ibidem pro secunda conclusione diximus. Idem tradit Sanctus Thomas 1. p. q. 68. art. 3, & sequuntur ferè alij Scholastici. Speciatim

Suarez 3. p. tom. 2. disputatione 58. sect. 2. ubi ait: *Cum dicitur in principio fecisse Deus cælum & terram: hoc de cælo solo Empyreo exponere, & æthereos calos ac stellas, ex aqua tanquàm ex materia putare procreata, nec philosophicis principijs consentaneum est, nec in Theologia habet aliquod fundamentum.*

Id verò ab iisdem Patribus ita explicatur; siue quod sub duobus extremis corporibus, cælo terræque, etiam intermedia omnia elementa comprehendantur: siue quòd nomine cæli etiam ignis & aër, uti & nomine terræ, eidem insidens aquæ elementum, velut contentum nomine continentis significetur; siue quòd terræ nomine, quæ omnia solet elementa continere, etiam reliqua intelligantur: siue etiam quòd aquarum nomine eo loco Genesis capite primo versu secundo, rectè intelligi generatim potest omne corpus diaphanum, præsertim liquidum; non solum quia omne eiusmodi corpus, Spiritus Dei eidem quasi fouendo incumbens, ad noua quædam opera deinceps efficienda destinauerat; sed etiam quia ratio ipsa quodam modo cogit, per aquas ibidem aliquid intellexisse Moysen, quod iam antea factum narrauerat. Cum ergo Moyses nomine cæli & terræ subintellexerit, etiam simul productam fuisse aquam, licet hoc non expresserit, cur non pari iure & ratione, iisdem etiam nominibus à Moysè subintellecta fuisse dicamus, cetera elementa, licet ea Moyses itidem non expresserit; fortè quia ut Sanctus Thomas loco citato ait, rudi populo ea solum voluit exprimitere, quæ manifestè sensui apparent; aerem verò, inquit ibidem ad 3. *Et similia corpora, propter immisibilitatem, sub aqua nomine comprehendit.*

De hac re optimè inter alios Augustinus libro de Genes. ad litteram capite quarto. *Nec ullo modo arbitrandum est, præmissum esse in hac Scriptura vllum mundi huius elementum, cum quatuor nominibus consistere eum persuasum sit, quia videtur hic cælum, & aquam, & terram commemorare, de aere autem tacere. Consuetudo quippe nostrarum scripturarum est, aut cæli & terræ nomine mundum appellare, aut interdum addere & mare. Aer itaque etiam ad cælum pertinere intelligitur, si qua sunt in eius partibus tranquillissima & pacatissima spacia; vel ad terram, propter hunc turbulentum & caliginosum locum, qui humida exhalatione pinguescit, quamuis & ipse sæpius cæli nomine nuncupetur.*

Præclare etiam Sanctus Basilius homil. 1. Hex. in hæc ipsa verba, *In principio creauit DEVS cælum & terram: Ex duobus, inquit, principijs vniuersi sanè totius inuicit essentiam; cælo quidem prærogatiuam in generatione dignitatis, terræ autem ad rerum essentiam secundas adscribens. Quicquid autem istorum medium est, id vñ cum ipsis omnino finibus (seu extremis) exortum est. Itaque etiamsi nihil de ceteris dixerit elementis, igne, inquam, atque aere, tuopte tamen solerti ingenio capere velis. Primum quidem quoniam in omnibus omnia sunt permixta: atque adeo in terra aquam, aerem & ignem inuenies: siquidem tam è silice, quàm è ferro, quæ suam originem è terra trahunt, ignis exiit, ac frictionibus copiosus emergens elucet, &c. Deinde quoniam cælum natura locum superum occupat, terra verò inferum, &c. is & ea comprehensim notauit, quæ mediam inter*

minis noctem; iterata vero emissione radiorum seu luminis diem fuisse productam, non sine continuo miraculo: quod proinde infra quæstiuncula 5. reiciitur. Fuit ergo lux illa non æqualiter per totum cœlestis corpus diffusa: sed particulari aliquo spatio cœlestis corporis definita; cuius successiva promotione, dies & nox distingueretur, ipsorumque naturalium dierum spatia distinguerentur; donec creato sole, perfectior distinguendi ratio succederet, ut inferius loc. cit. dicitur. Quod vero ad quantitatem intensiuam attinet, probabiliter credo, eam lucem initio non fuisse tam intensam ac perspicuam, quam in sole postea die quarto enituit: quod expressè docuit Pererius mox citandus, & consentaneum est S. Thomæ. Ratio conuenientiæ patebit ex quæstione sequente.

5 Quæritur tertio, qualis secundum propriam rationem & substantiam ea lux fuerit. In qua re maior est sententiarum varietas: quam ita breuiter simul referat ac recenset idem S. Thomas cit. q. 67. a. 4. ad 2. [Quidam, inquit, dicunt, lucem illam fuisse quandam nubem lucidam, quæ postmodum factò sole, in materiam præiacentem rediit. Sed istud non est conueniens. Quia scriptura in principio Genes. commemorat institutionem naturæ, quæ postmodum perseuerat. Vnde non debet dici, quod tunc aliquid factum fuerit, quod postmodum esse deserit. Et ideo alii dicunt, quod illa nubes lucida adhuc remanet, & est coniuncta soli, ut ab eo discerni non possit. Sed secundum hoc illa nubes superflua remaneret: nihil autem est vanum in operibus Dei. Et ideo alii dicunt, quod ex illa nube formatum est corpus solis. Sed hoc et dici non potest, si ponatur corpus solis non esse de natura quatuor elementorū, sed esse incorruptibile per naturā. Quia secundum hoc materia eius non potest esse sub alia forma. Et ideo est dicendum, quod ut Dionysius c. 4. de diuin. nom. quod illa lux fuit lux solis, sed adhuc informis, quantum ad hoc, quod iam erat substantia solis, & habebat virtutē illuminatiuam in comuni; sed postmodū data est ei specialis & determinata virtus, ad particulares effectus. Et secundū hoc in productione huius lucis, distincta est lux à tenebris, quantum ad tria. Primo quidē quantum ad causā, secundū quod in substantia solis erat causa luminis; in opacitate autē terræ, causa tenebrarū. Secundo quantum ad locū, quia in vno hemisphærio erat lumen, in alio tenebræ. Tertio quantum ad tempus; quia in eodē hemisphærio, secundum vnam partem temporis erat lumen, secundum aliam tenebræ. Et hoc est, quod dicitur, Lumen vocauit diem, & tenebras noctem.] Ita S. Thomas, qui eandem repetit sententiā q. 70. a. 1. & sequuntur Dionysius Carthusianus in c. 1. Gen. a. 9. Pererius lib. 1. in Genes. vers. 3. & Gregorius de Valentia hic disp. 5. q. 3. p. un. 1.

6 Sed nec ista sententiā caret difficultate. Primo. Quia vix explicari potest, quam ratione hæc lux initio informis, postea primum quarto die fuerit formata magis, & perfecta; nec id satis explicat S. Thomas. Pererius autem & Gregorius de Valentia eam perfectionem in hoc potissimum constituunt, quod tunc primum (quarto die) proprio motu, per quem quatuor anni tempora distinguantur, moueri cœperit ab occasu in ortum; eum ante dies inter se plane æquales confecerit. Sed cum hoc nihil plane ad-

dat intrinsecæ perfectionis ipsi luci, non est ratio, cur ea lux prius dicta sit informis. Vnde Pererius: *Addi, inquit, posset, quarto die accessisse soli, eam quam postea habuit magnitudinem, figuram & pulsitudinem, non enim primo die globus usquequaque accensus est, sed aliquatenus tantum. &c.* Sed hoc iuxta S. Thomam quæst. 67. articulo tertio, vbi lucem statuit ex forma substantiali solis emanare, absque substantiali mutatione solis fieri non poterat; quam tamen S. Thomas in sole respicit, ut vidimus. Deinde, Si sol, seu solis corpus quoad substantiam iam primo die creatum erat, Ergo vel luminare maius, de quo mentio est Genes. 1. vers. 16. non est ipse sol, seu corpus solis; vel certe id non fuit quarto primum die productum; quorum vtrumque est absurdum & contra literam Moysis, ac communem omnium interpretationem; quicquid Catharinus male posterius admittat.

7 Ob quam potissimum causam, ommissis variis aliorum sententiis, quas refert Pererius loc. cit. ea mihi magis probatur sententiā, lucem illam primigeniā, non fuisse certam aliquam substantiam lucidam, sed solum accidens lucis, siue luminis, nulli subiecto certo constanter inherēs, sed à solo Deo in cœlesti corpore adhuc liquido, ut dicitur, seu in cœlestibus aquis, secundum lineam verticalē ita successiue productam, ut sensim in alia & alia eiusdē corporis parte perinde produceretur, ac si vnum & idem corpus lucidum motu suo, ab occasu in ortum, naturalem diem ac continuam lucis ac tenebrarum successiōnem efficeret. Hanc existimo fuisse sententiā Basilii homil. 6. in Genes. si verba eius bene expandantur, ut recte intellexit Molina, & fere Pererius infra, etsi plerique ibi eum explicent, quasi senserit, illam lucem perpetuo miraculo, absque omni subiecto constituisse. Eandem sententiā indicant Gregorius Nazianzenus orat. in nouam Dominicam, Theodoretus q. 14. & 16. Athanasius q. 74. Anastasius Antiochenus in Hexaem. lib. 4. Procopius hic, & Damascenus l. 2. fid. c. 7. item Didymus & Apollinaris in Catena; qui dum dicunt, hanc lucem quarto die indicā luminariibus cœli, non de luce eadem plane singulari ac indiuidua, sed de eadem, per continuam quandam successiōnem, (sicut eadem fluminis aqua dicitur) accipiendi videntur: nisi forte lucem aliquā aut sine subiecto existere, aut ab vno in aliud naturaliter migrare existimauerint, in qua re non sunt sequendi. Nec vero absurdū est, ut accidens aliquod & mera qualitas, primo die à Deo producta, mox postea, secundum indiuiduam rationem, deserit & evanuerit: præsertim si dicatur, lucem ibidem (vbi & alias sæpe) pro lumine accipi, ut inferius dicitur.

8 Eandem sententiā ex instituto probat & defendit Molina de oper. sex dier. disp. 7. & probabilem existimat Delrius in cap. 1. Genes. num. 22. vbi etiam notat, posse in eundem forte sensum non incommode intelligi Dionysium cit. cap. 4. à S. Thoma in aliam sententiā citatum; cum Maximus in Scholiis, ex mente Dionysii dicat, non ipsum solē, seu corpus solis, primo die creatum, sed *ὅτι τὸ πρωτότατον φῶς τῆς πλάτης ἡμέρας μεταχρηματίσθη εἰς ἥλιον*, hoc est, quod lumen primo creatum in solem fuerit transformatum. Vt sim ambiguus, inquit Delrius, vtrum S. Dionysius id senserit, quod sensisse Scholastici latini eū

opinantur; an vero tantum, hoc lumen id ipsum esse (modo superius explicato) quo postea sol illuxit, quemadmodum S. Nazianzenus, & ceteri illi Patres censuerunt, à voce etiam *luminaris* argumentum ducentes, quod *φωσὶς* vocant.

9 Et probatur hæc sententia primo; quia consonat magis scripturæ sacræ. Neque enim, ut bene argumentatur Molina loc. cit. dixit Deus, *Fiat lumen*; sed, *Fiat lux, & facta est lux*. Quando vero quarta die fecit luminaria, dixit, *Fiant luminaria in firmamento cæli, & dividant diem ac noctem*. Et infra v. 16, *Fecit Deus duo luminaria magna, & c. & stellæ, & posuit eas in firmamento cæli, ut lucerent super terram, & præfessent diei ac nocti, & dividerent lucem ac tenebras*. Vbi Deus, cum quarta die facta iam essent luminaria, à quibus immediate lux procedebat, ipsismet luminariis tribuit, dividere diem ac noctem, & lucem ac tenebras: prima autem die sibi ipsi attribuit, dividere lucem ac tenebras; eo quod immediate ab ipso lumen prodiret. Accedit, quod in versione LXX. eo loco Genes. v. 3. vbi de luce prima dici agitur, legitur *φῶς*, quod proprie nec luminare, nec lucem, primigeniam subiecti lucidi, quasi fontem luminis, sed lumen significat; sicut etiam promiscue in scriptura lumen & lucem pro eodem usurpari, notavit Delrius loc. cit. Præterea hæc sententia nullas, vti alia, aut certe minores patitur difficultates, ut ex dictis colligitur. Denique si in re arcana coniecturam facere licet, forte prævia hac in archetypo seu magno mundo imperfectæ cuiusdam lucis formatione, significare voluit Deus, in antitypo mundo, imperfectum & mutabilem ac defectibilem statum gratiæ, quacum primus homo, veluti parvus mundus, postea fuit creatus; atque ipsi etiam Angeli initio erant producti: donec postea statu beatitudinis adepti, plena & constanti luce, vtrique quasi iam ipsius solis æmuli collustrarentur.

10 Queritur quarto; quare lux, ante reliqua opera dierum sequentium fuerit producta; ita ut quasi primum esset opus formationis seu distinctionis mundi. Ad hoc bene respondet S. Thomas cit. q. 67. a. 4. *Necessarium fuit, ut in formitas tenebrarum primo remoueretur, per lucis productionem, propter duo. Primo quia lux est qualitas primi corporis. Vnde secundum eam primo fuit mundus formandus. Secundo propter communiter lucis. Communicant enim in ea inferiora corpora cum superioribus. Sicut autem in cognitione proceditur à communioribus, ita etiam in operatione. Nam primum generatur viuum, quam animal, & animal quam homo, ut dicitur in lib. 2. de generat. animal. cap. 3. Sic ergo oportuit, ordinem diuine sapientiæ manifestari, ut prima inter opera distinctionis, produceretur lux, tanquam prima corporis (cælestis) forma, & tanquam communior. Basilus tamen homil. 3. Hexætem, posuit tertiam rationem; quia per lucem omnia alia manifestantur. Potest & quarta ratio addi, quia dies non potest esse sine luce. Vnde oportuit in prima die fieri lucem. Ita S. Thomas. Adde denique, lucem fuisse figuram quandam, vti dictum est, gratiæ hominibus vel Angelis communicatæ; quæ in illis est quasi fundamentum omnis reliqui ornatus supernaturalis, ex variis virtutum bonorumque actuum operibus ac fructibus existentis. Quæ etiam causa fuit, cur initio fuerit lux imperfectior, vti dictum.*

11 Queritur quinto, quomodo tunc lux illa effecerit diem ac noctem. Respondeo ex dictis, non fecisse hoc, quasi ipsa in se, pro Dei arbitratu, nunc quidem sui splendorem effuderit, alias vero contraxerit, ut significat Basilus homil. 2. in Hexætem. & Damascenus lib. 2. cap. 7. quod merito resutant Augustinus lib. 1. super Gen. cap. 1. & 16. & S. Thomas hic q. 67. a. 4. ad 3. Nec quod ipsa in se, ac secundum rationem indiuiduam, vere fuerit ab Oriente in Occidentem, mota, donec continuo motu spatio viginti quatuor horarum, suum cursum absolueret, & ad idem punctum rediret, ut S. Thomas loc. cit. Gregorius de Valentia, Pererius, & alii, idque iuxta suam sententiam necessario ac conuenienter docent: sed quod effectiue à Deo, & continua quadam successione, in cælesti corpore adhuc liquido, ita fuerit propagata, semper interim simul partem priorem deferendo, perinde ac si eiusdem magnitudinis lucidum corpus vero motu locali totum cæli ambitum, ut antea dictum, peragraisset. Id quod ex dictis, & expositione nostræ sententiæ, circa quæstionem secundam, sequitur, & facile cuius peripicuum est. Plura de hac luce videri possunt apud citatos. Nec enim in eo nobis immorandum est, ut explicemus & defendamus, lucem non esse corpus; nec formam substantialem corporis, sed accidens; quod à S. Thoma hic cit. q. 67. a. 2. & 3. contra nonnullos docetur, cum id ex Philosophia sic competum. An vero tanquam proprietates quædam, ex ipsa forma substantiali solis, seu corporis lucidi oriatur, vti significat S. Thomas cit. a. 3. in corp. inferius dicitur q. 2. dub. 3. & quæst. 4. dub. 2.

DVBIVM IV.

Ex qua materia corpus cæleste constat.

S. Thom. 1. p. q. 66. a. 2.

12 **N**omine cæli in principio ac initio primi diei creati non intelligi tantum cælum Empyreum, sed totum corpus cæleste, quoad suam substantiam, dictum est dub. 2. Quo posito, merito deinceps & conuenienti ordine, persilendo in expositione eiusdem operis primi diei, de cælorum natura & communibus proprietatibus (soliditate excepta, quæ proprie ad firmamentum, & opus secundæ diei pertinet) dubiis aliquot subsequenter differemus. Et quod ad materiam cæli ac præsentem dubitationem spectat;

Suppono primo, cælum esse corporeum. Quæ communis & certa est SS. Patrum, ac Philosophorum sententia; nec de cælo sydereo dubitatio esse potest, cum sensui obiciatur. Empyreum vero licet iustinus in admonitorio, intelligibile, Anselmus lib. 1. de imagine mundi c. 28. spirituale dixerit; ad hæc Origenes in Genes. hom. 1. cælo Empyreico corporeum opponat, & denique Steuchus in cap. 1. Genes. vltimus temere progressus, etiam lucem quandam increatam, & perenniter à Deo emanantem dixerit: tamen alii SS. Patres, hodieque Theologi omnes, merito cælum etiam Empyreum, utpote non tantum Angelorum, sed etiam hominum beatorum sedem ac domicilium, corporeum esse docent. Ut taceam, quod Gennadius lib. de Ecclesiasticis dogmatibus cap. 12. absolute pronunciat, nihil incorporeum & insensibile natura credendum, nisi solum Deum.

Suppo-

3 Suppono secundo, iuxta receptam ex Aristotele 1. de celo cap. 7. tex. 64. & 12. Metaph. cap. 2. text. 10. aliisque Philosophis antiquioribus, Peripateticorum sententiam; quam S. Thomas 1. p. q. 66. a. 1. & 2. item Bonaventura, Agidius, Capreolus in 2. d. 12. Heruæus quodl. 4. q. 3. & alii Theologi ac Philosophi communiter, imo ut Ruuius infra ait, omnes recentiores sequuntur, omnem substantiam corpoream, adeoque etiam cœlum, consistere materia & forma. Quod & SS. Patres in caput 1. Gen. disputantes, tanquam ratum ac firmum supponunt, ut videbimus: quicquid fauente non nihil S. Thomam 2. distin. 12. q. 1. a. 1. ad 5. post Aueroem in lib. de substantia orbis c. 2. & lib. 8. Metaph. c. 4. & 1. 1. de celo tex. 7. & 10. Durandus & Gabriel in 2. d. 12. Mayro, & Bassolis distin. 14. Godfredus quodlib. 2. q. 2. Iandunus 8. lib. Metaph. q. 7. itemq; Petrus Aureolus in 2. d. 14. a. 1. & 2. dixerint, esse quidem corporeum & quantū, at non compositum ex materia & forma; sed formam quandam per se coherentem absq; materia; quantitate aliisq; accidentibus quibusdam affectā. Quod ex parte etiam comprobatur Scotus in 2. d. 14. q. 1. ubi putat, secundum Theologos tribuendam cœlo materiam, secundum Philosophos negandam. Sed hoc præter alios merito refellit Dionysius Carthusianus in 2. d. 14. q. 1. ubi addit, quod opinio illa Auerois exstat erronea, Aristoteli quoq; contraria &c. etsi forte illa Erroris censura nimia videri possit.

4 Aristoteles certe lib. 1. de celo cap. 7. tex. 64. expressit: Cœlum autem est quidem eorum, quæ singularia sunt; & eorum, quæ ex materia. Et lib. 2. de generatione sum. 4. cap. 1. tex. 51. Sunt igitur, inquit, & numero equalia, & genere eadem, (principia) quæ & in sempiternis, & in primis: illud enim ut materia est, hoc autem ut forma. Et lib. 8. Metaph. cap. 2. tex. 3. ait: Sensibiles vero cuncta substantia materiam habent. Et lib. 12. tex. 10. Cuncta, inquit, quæcumque mutantur, materiam habent, sed diuersam. Et mox addit, sempiterna habere materiam non generabilem. Neque dubium, cœlum secundum Aristotelem esse substantiam sensibilem, cum oculis conspiciatur. Quod vero lib. 9. Metaph. tex. 17. negat, incorruptibilia esse in potentia substantiali; intelligendum est de potentia separabili ab actu suo. Ratio est. Quia omne corpus materiale est, adeoque constans materia; cœlum autem esse corpus, fatetur Adversarij: Ergo, &c. Quod eum ex ipsis adeo terminis notum sit, non immerito ait Antonius Ruuius lib. 1. de celo c. 2. q. 5. oppositam sententiam ab scholis prorsus esse relictam.

5 His ergo positis, controuertitur, ex qua materia cœli consistit, & cuius adeo sint natura; eaq; etiam controuersia duplex est. Prima, an cœlum (scilicet sydereum) ex aliqua præsupposita ac præexistente materia productum sit? Secunda, ex quamam materia cœlestia corpora consistit?

Et quoad primum attinet, patet iam ex dictis dub. 2. non modo cœlum Empyreum, de quo nulla hic est controuersia, sed etiam sydereum; imò & æreum, quoad substantiam, ex nulla materia præexistente productum, sed à Deo ex nihilo creatū fuisse: tamen illi ipsi, qui dicunt, in principio, & ante cetera omnia creatum, & ex nihilo productum fuisse, vna cum terra, solum cœlum Empyreum; cœlum vero

sydereum, etiam quoad substantiam, primū secundo die à Deo productum fuisse, consequenter asserant, id ipsum cœlum sydereum non ex nihilo, sed ex aliqua præexistente materia factum fuisse.

6 Quod tamen præterea, quæ cit. dub. 2. diximus, ex hoc etiam probabiliter refellitur. Nam si cœlum sydereū, siue firmamentum, ex præsupposita ac præexistente materia, terra videlicet, aqua, ære, vel igne (quæ sola ante firmamentum vna cū Empyreō producta fuisse dici possunt) factum fuisset, tunc ea productio à Moysē non solum Deo, sed ipsi etiā materiæ eiusmodi præsuppositæ tributa fuisset; nec adeo dictū à Deo fuisset, ut cap. 1. v. 6. legimus, *Fiat firmamentum &c. Et fecit Deus Firmamentum &c.* Sed potius dictū à Deo fuisset, producat terra, vel aqua, vel ære, vel ignis firmamentum: sicut ob eandem causam dictum est ibidem v. 20. *Producant aqua reptile animæ uiuentis, & volatile super terram.* Et rursum v. 24. *Producat terra animam uiuentem in genere suo, iumenta, & reptilia, & bestias terra, secundum species suas.* Plura inferius.

7 Quod uero ad alteram controuersiam attinet, ex quam videlicet materia cœlestia corpora consistet, de materia propinqua potissimū sermo est, ac si quæras, cuius sint natura? Cum n. quoad substantiam, ut dictū, ex nulla præsupposita materia, producta, sed proprie creata sint, non possunt dici ex hac vel illa, puta huius vel illius elementi materia consistere, nisi quia naturam his vel illis elementis similem, hisdemque dispositionibus materialibus affectam habent.

8 Hæc autem quæstio explicari difficillima iam olim uiris doctissimis uisa est; & quibus Philo lib. de somniis: *Cœlum uero, inquit, naturam habet incomprehensibilem; nec ulla eius natura certa demanet ad nos. Quid enim possumus de hoc pronuntiare? Esse concretam glacem, ut quibusdam placet, an ignem purissimum? an quantum quoddam corpus in orbem mobile, nulli assine ex elementis quatuor? Quid illa extrema sphaera fixorum siderum, habetne soliditatem, an superficiem tantum sine altitudine, figuram in plano pictis similitis? &c.* Similiter & Basilus utroque tractatu, seu potius versione Hexaemeron; nimirum homil. 1. & lib. 1. cœli naturam plane fatetur incomprehensibilem. Et Augustinus nusquam propemodum magis hæret, quam ubi de cœlorum natura ac proprietatibus disserit, ut inferius patebit. Denique Damascenus lib. secundo, cap. sexto ait, *Substantiam cœli nimum quærere non oportere, ignotam nobis existentem.*

9 Qua de causa etiam variæ prorsus sunt tam Philosophorum, sanctorumque Patrum, quam posteriorum, recentiorumque Doctorum ea de re sententiæ. Sunt enim multi veteres, recentioresque scriptores, qui cœlum sydereū, siue mobile ex materia elementari, adeoque ex ipso aliquo elemento consistere uolūt. Etenim ut notauit Pererius lib. 2. in Gen. q. 10. præter vnum Aristotelem, qui cœlum quintæ cuiusdam essentia esse docuit, & naturā quandam ab omnibus rerum sublunariū naturis longe semotā diuersamq; omnium Philosophorum contorsit sententia, cœlum & astra vel ex quatuor elementis, vel ex duobus, vel ex eorum vno aliquo consistere. Quas Philosophorum sententiæ referunt Plutarchus lib. 2. de plac. Phil. c. 11. Philo lib. de somn. Theodoretus lib.

de mater. & mundo, Mirandula lib. 1. Exam, cap. duodecimo.

10 Et prima sententia est, cœlum & astra esse naturæ igneæ; adeoque materia ignis constare. Ita veteres Ægyptii olim stellas cœlestes esse ignes tradiderunt. Anaximander docuit, solem ignem esse purissimum; Anaxagoras, solem esse candentem laminam seu ferum; Plato in Timæo necessarium esse docet, quia cœlum visibile est, ex igne constare; saltem potiore sui parte. Stoici itē omnes docent, sidera esse ignea, pascique & ali vaporibus ex aquis & terra sublatis, & ad se attractis. Quod etiam sequitur & tuetur Balbus apud Ciceronem lib. 2. de natura Deorum, & post eum Plinius lib. 2. c. 9.

11 Sed & Augustinus, iisdem Stoicorum ac Platonis placitis insistent, pluribus locis indicat, cœlum & astra constare naturæ igneæ, ut notauit etiam Magister lib. 2. dist. 14. Namq; lib. de Genes. ad litteram cap. 4. (quem locum citauimus questione precedente conclusione secunda) cum Augustinus quatuor tantum agnoscat corpora simplicia, è quibus totus hic mundus coagmentatus est, terram, aquam, aerem & ignē, hunc maxime cœlo & astris assignat.

Et lib. 2. de Gen. ad litteram cap. 3. ait, *Itaque super aerem purus ignis, esse dicitur cœlum; unde etiam sidera atq; luminaria facta coniectant, illius videlicet igne a lucis in eas formas, quas in cœlo cernimus, conglobata disposita, natura.*

12 Fautent eidem sententiæ plerique alii SS. Patres, quicumq; aquas supra firmamentum existentes, veras aquas, & ad refrigerandum temperandumq; ardorem siderum, in cœlo positas fuisse tradiderunt, ut inferius dicetur. Sed & aperte ipsum totum firmamentum igneæ esse naturæ sensisse videtur Gregorius Nyssenus, in Hexæm. item Alcuinus quæst. 23. in Genes. Anselmus lib. 1. de imagine mundi cap. 25. & Dionysius Carthusianus enarrat. in Gen. art. 20.

13 Qui etiam in 2. senten. d. 14. quæst. 2. pro comperto habendum existimat, corpora cœlestia esse elementaris naturæ, cum ait: *Postremo omnibus iam prælati rite pro posse pensatis, securus reor, textum genesios, ac sanctos sequi Doctores, & ipsam Canonica scripturæ defendere veritatem. Certum est autem, excellētiōres sanctos Doctores, tam Latinos, quam Græcos, Hieronymum, Augustinum, Ambrosium, Gregorium, posterioresq; multos, videlicet Bedam, Strabum, Rabanum, Alcuinum Albinum, ut inter Græcos Basilium, Chrysostomum, Gregorium Nyssenum, Ioannem Damascenum, & alios plures, ita egisse, ita quod omnes hi senserunt, scripserunt, & fassi sunt, corpora cœlestia elementaris esse naturæ: opinio nem quoque illam (Aristotelis) quod sint alioris speciei & quinta essentia, ex intentione redarguisse, prout ex præallegatis ostenditur.*

14 Denique ex recentioribus Martinengus in cap. 1. Gen. pag. 666. etsi dubius tamen, si à Peripateticis discedendum sit, vero similiter censet, & ipsum cœlum ex elementorum summmitatibus coagmentatum, ex prædominio igneum esse. Quod etiam apertius tradit pag. 476.

Rationes esse possunt. Tum quia ipsa etiam scriptura soli calorem tribuit. Psal. 28. *Non est, qui se abscondat a calore eius.* Eccles. 43. *Sol in meridiano exurit terram, & in conspectu ardoris eius quæ potest sustinere?* Tum quia aspectu ipso videtur deprehendi, astra non

solum lucida esse, sed etiam flammantis cuiusdam & coruscantis naturæ; vt ex perpetua omnium ferè stellarum scintillatione colligitur. Idem significat nomen Ætheris, (vt de cœlo Empyreozæam) quod ab igne dicitur.

15 Secunda sententia est, astra quidem esse naturæ igneæ; at vero cœlos ex aquis, seu aquea materia constare. Refert & sequitur hanc sententiam velut communem Procopius in cap. 1. Genes. *Sunt, inquit, qui perhibent, eius naturam nobis parum esse cognitam & compertam: quamvis via perulgata omnium Theologorum, ex aqua compactum esse tradatur. Nec desunt, qui autumant eius materiam esse aquam, & subsistere, Deo id formante & componente. Alii docent, saltem esse partē quandam aquæ. Quidam affirmant, firmamentum constructū esse ex tertia aquarum parte, aliis duabus partibus, altera in terra, altera supra firmamentum fluente. Vnde Hebræorum lingua nuncupetur firmum (Samain) quæ dicitur Crystalum, vel aquam congelatam denotat.*

16 Et Cyrillus catech. 9. distincte docet, *aquam esse cœlum, & igneum in se solem, & lunam, & sidera.* Eiusdem sententiæ sunt, Iosephus lib. Iud. antiquitatum cap. 1. Clemens Romanus lib. 2. Recognitionum, Theodoretus quæst. 11. in Genes. Gennadius & Seuerianus in catena, Beda in Hexæmeron, Hugo lib. annot. in Genes. Magister sententiarum lib. 2. dist. 14. Author historia Ecclesiasticæ lib. 1. cap. 4. & ex recentioribus Molina prima parte tractatu de opere sex dierum, disputat. 2. & 10. Catharinus item in epist. 2. Pet. cap. 3. & Heb. 1. Valerius Philof. fac. cap. 89. Martinus del Rio in cap. 1. Genes. Salmeron in Euang. tom. 1. Prolegom. 5. & tom. vlt. in 2. Pet. cap. 3. disputat. 4. aliiq; nonnulli recentiores: qui aperte sentiunt, cœlos esse naturæ elementaris; adeoque constare ex materia elementari, idque contra Peripateticos ex scriptura liquere autumant.

17 Verba Bedæ, perspicue mentem eorum, quos citauimus, explicantur: *In medio aquarum firmatum esse constat siderum cœlum: neque aliquid prohibet, ut de aquis factum esse credatur. Qui enim crystallini lapidis, quanta firmitas, quæ sit perspicuitas, ac puritas nouimus, quem de aquarum concrectione certum est procreatum: (ita author hic, & plures alii veteres existimabant) quid obstat credi, quod idem dispositor naturarum in firmamentum cœli substantiam solidarit aquarum?*

18 Ad astra vero pertinere existimo, quod idem Beda docet alibi, cœlum esse naturæ igneæ, sic enim ait cap. 1. de nat. rerum: *Cœlum sublimis, igneæque naturæ, rotundumque & a centro terræ aquis spatium undiq; collocatum.* Et lib. 2. de Elem. Philos. initio: *Ignis, inquit, est spatium à luna sursum; quod idem æther dicitur; cuius ornatus est, quicquid supra lunam videtur; scilicet stella tam infixa, quam erratica.*

19 Ratio sumitur tum ex similitudine, quam ratione perspicuitatis & puritatis habet cœlum cum aquis, præsertim congelatis. Tum quia id ipsum etiam colligi videtur ex scriptura. Nam vt Molina disputatione secunda ratiocinatur, *firmamentum factum est in medio aquarum, eoque diuisit Deus aquas ab aquis, ut scriptura sacra aperte narrat Genes. primo, vers. 6. primo. Ergo ante firmamentum non erant aer & ignis; alioquin aqua superiores, iam fuissent diuisa ab aquis inferioribus aere, aut simul etiam igne, ac proinde non*

diuississet eas firmamento, nec scriptura narraret, Deum dixisse, Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas. &c. Cum ergo in interstitio, quod firmamentum hodie occupat, non fuerit vacuum, a principio creationis caeli & terra, usque ad secundam diem, in qua factum est firmamentum, nec detur aliud corpus, quod in eo spacio fuerit, praeter aquas, quas scriptura a principio una cum caelo & terra commemorat factas, colligitur profecto, in eo spacio fuisse aquas, ex eisque fabricatum fuisse firmamentum, hoc est, orbis omnes caelestes, ignemque & aerem. Neque enim dicendum est, aquas quae ibi erant, fuisse redactas in nihilum, de nihiloque creatum fuisse secundum diuissimum firmamentum. Ita Molina.

20 Idem colligitur ex hebraico nomine caeli *Schamym*, quod ad verbum sonat, *ibi aqua*: quanquam hoc magis probat aquas supra caelos esse, ut dicitur q. 8. quam ex aquis caelos.

21 Tertia sententia est, caelum esse naturam aeream. Ita quosdam recentiores Astronomos sentire refert Tycho Brahe epistola ad Christophorum Rottmannum, Mathematicum Landgrauianum data Anno 1588 die 17. Augusti, ubi ait: [Materiam sphaerarum caelestium tu non aliam, quam elementarem aeream esse, & refractiones nullas ob diaphanorum aetheris & aeris diuersitatem fieri contendis; omnemque refractionum occasionem, in solos vapores horizonti obuerlantes reiecis. Et infra: Qui vero caelum, inquit, aereum statueret, neminem ante Iohannem Pennam Gallum percepi: Cuius tu sententiae suffragari videris: & nuper etiam Iohannes Iordanus Nullanus in quodam scripto de mundo, contra Peripateticos idem asserere, ausus est.

22 Et rursum in alia epistola ad eundem, Anno 1589. 21. Februarii data: [Quantum vero, inquit, ad priorem epistolae tuae partem attinet, in qua copiose & perseueranter materiam caeli esse aerem elementarem contendis, nec a semel arrepta sententia te vllis ratiociniis dimoueri sinis: eaque, quae in contrarium merito dicuntur, speciosis subterfugijs eludere conaris, hisce non constitui sigillatim multa respondere. Quin per me tibi liberum sit, elementum aeris caelo miscere; siquidem non aliter vis; imo si quis caelum aqueum, ut Hebraei, vel igneum, ut Paracelsus, aut etiam terreum (modo cui sic libeat) aut quiddam ex his quatuor compositum, ut nuper Franciscus Vallesius affirmare praesumpsit, mea etiam non intererit. &c.] Argumentum pro hac sententia sumitur ex refractione, quae eadem est in aethere & in aere; quod fieri non posset, si aether ab aere naturae esset diuersa.

23 Quarta sententia est, caelos esse naturam terrae, adeoque ex terra fabricatos. Ita sensisse feruntur Thales & Anaximenes; & ut nonnulli volunt, etiam Empedocles.

Ab his omnibus diuersa est quinta sententia, quam sequentibus assertionibus explicamus & tuemur.

24 Assertio I. Caeli non constant ex igne vel aqua elementari; aut vlla materia, seu natura elementari; sed sunt propriae cuiusdam ac quintae essentiae, ab omnibus quatuor elementis diuersae. Ita ex instituto, ac forte primus omnium docet ac probat Aristoteles lib. 1. de caelo cap. 2. & 1. Meteor. cap. 3.

quem secutus est Theophrastus discipulus ipse; omnesque Aristotelis interpretes; tam Graeci, quam Arabes; speciatim Aueroes, Auicenna, Algazel. Quos ab annis iam quadringentis, sequuntur omnes fere Scholastici.

25 Albertus in 2. d. 14. q. 2. docet, caelum ac materiam caeli [non esse eiusdem naturae cum sublunariibus; & addit: Coelum secundum Augustinum, non est de natura aquae deorsum fluxibilis; sed est ex aqua, quae propter puritatem naturae, in substantia; & perspicuitatis, in dispositione materiali, ac luminositate in profundum sui, per opus distinctionis, sita est super caelos, ut ex ea formarentur caelestia, sicut est dictum. Et illa aqua nullum est elementum.] Item Aletensis 2. parte q. 50. [Coelum, inquit, stellatum videtur ex eadem esse informi materia, de qua dicitur Genes. 1. Spiritus Domini ferebatur super aquas; non tamen ex eadem materia propria: imo sicut differt caelum crystallinum a firmamento, & aquae inferiores differunt a firmamento, ita differunt propriae horum singulorum materiae.] Vbi aperte sentit aquas illas, ex quibus firmamentum coaleuit, esse diuersas ab his aquis inferioribus. Idem docet Guilielmus Parisiensis, eiusdem synchronos, aut paulo antiquior lib. de vniuerso part. 1. cap. 39. ubi inter cetera ait: *Forma ergo caelorum, quam medium illud aquarum in sua suscepit materia, distincta natura est a formis elementorum, & elementorum: ideo nec a calore, neque frigiditate exsistat passibilis.* Et infra ait: *aquae quae supra caelos sunt, non esse ibi in forma aquarum, quae circa nos sunt.* Nec dissentit Altisiodorensis in summa.

26 Idem constanter & aperte docet S. Thomas 1. p. q. 66. a. 2. & in 2. d. 14. Vbi ait: *Circa hoc, fuit diuersa Philosophorum opinio. Omnes namque ante Aristotelem dixerunt, caelum esse de natura quatuor elementorum. Quod Aristoteles primo improbavit, dicens caelum esse sine grauitate & leuitate, aliusque contrarius, ut patet primo caeli. Et propter efficaciam rationum eius, posteriores Philosophi consenserunt ei. Vnde nunc omnes opinionem eius sequuntur.*

27 Idem ergo docent Bonauentura, Richardus, Scotus, Durandus, Capreolus, & alii in 2. d. 14. Ferrariensis lib. 3. cont. gent. cap. 20. item ex recentioribus Pererius lib. 1. in Genes. Gregorius de Valentia 1. p. disp. 5. q. 2. p. 1. Suarez disp. Metaph. 16. sect. 2. num. 8. Fonseca cap. 4. q. 2. Tolerus item, Conimbricenses, & alii commentatores Aristotelis in libros de caelo communiter: item Caietanus, Bannes, Zamel, & Thomistae omnes in 1. partem Sancti Thomae.

28 Eandem sententiam ex Astronomis recentioribus sequitur, & strenue propugnat Tycho Brahe, in pluribus locis suarum epistolarum Astronomicarum. Etenim epist. ad Rottmannum Mathematicum Landgrauianum data, Anno 1588. 17. Augusti, ita scribit: [At ego caelum quidem non e dura imperuiaq; materia, in formam membranarum pellucidarum extensa constare, velut haecenus etiam a praecipuis Philosophis creditum est, vel ex ipsis cometarum motibus edoctus sum; aereum tamen, vel vllius elementaris naturae particeps esse, nequaquam admifero. Absit enim ut purissima perfectissimaque, & nullis mutationibus obnoxia caelesti

naturæ elementare, corruptibile, & variabile, atque huic inferiori caducæ regioni conforme aliquid as-
suatur, nam nec id vnquam vllus saniorum Physico-
rum admittere ausus est, Omnes siquidē vnanimiter
cælum è numero & natura quatuor elementorum
prorsus exemptum, & præstantiorem quandam na-
turâ præferre certissime statuunt, ideoq; illud quin-
tâ quandam essentiam, à quatuor illis elementaribus
prorsus diuersam, longeq; excellentiorē nuncupa-
runt. Quod igitur Physici abhorrent, non admitta-
tur, vt ipsi Mathematici tanta cælum labe aspergant,
vt ex aere elementari illud constare asseuerâtes, sim-
plicitissimæ & purissimæ, adeoq; perfectæ ipsius sub-
stantiæ & naturæ plurimum derogent. *Et infra:* Neq;
etiam ignoro, inquit, quosdam Theologos, è Mose
procul dubio minus recte intellecto, asseuerare, cælum
ex aquea materia constare, quam tamen inter-
pretationem Philo Iudæus non admittit, sed ipsum
nullatenus ex vllis elementis compositum contēdit.
Videtur etiam hæc sententia omni naturali ratiocina-
tioni plurimum aduersari. *Et paulo infra:* Verum
licet, inquit, nulli mortalium de ipsissima coeli mate-
ria (si modo è materia aliqua constare proprie dici
potest) certi quid proferri in promptu esse credam:
est enim cælum abstractum quid, immateriali simi-
le, nostrum captum effugiens, nihilominus satis
concludere licet, ipsum de nulla elementari natura
participare: cum hæc sit longe præstantius & diui-
nius quiddam, adeoque incorruptibile, & supra om-
nem elementorum qualitatem exaltatum, è puris-
sima, simplici, & pellucida, rarissimaque substantia,
admirabili Dei sapientia, & nobis imperferutabili
modo plasmatum. &c.] Et rursum epist. ad eun-
dem Rottmannum Anni 1589. 21. Februarii, post
aliorum sententias commemoratas subiungit: *Modo
est mihi quid sentiam, libere proferre liceat, cæli videlicet
substantiam esse ætheream & liquidissimam purissimam-
que quandam materiam, supra omnem elementorum na-
turam exaltatam, ad singularem quandam perfectionem
deductam, velut quintam quandam essentiam, nulli mu-
tationi aut alterationi obnoxiam, quæque peregrinas im-
pressiones naturaliter non recipiat.*

29 Porro ex SS. Patribus idem sentit Sanctus Dio-
nysius libro quarto de diuin. nom. cap. quarto, vbi
ait, corpora cælestia esse eius essentia, ac natura, quæ
nec crescere, nec minui potest; nec vlla ex parte (muta-
tione corruptiua) mutari. &c. quem locum inte-
gram adducemus quæstione quinta. Vbi cum as-
ferat, cælum esse naturæ incorruptibilis, vtique
sentit, habere naturam à quatuor elementis, & iis,
quæ ex ipsis componuntur, diuersam. Ita etiam
S. Dionysium intellexit Sanct. Thomas, inferius re-
ferendus.

30 Ita etiam plane sentit Basilius, etsi pro opposita
sententia citari solitus. Ita enim ait homil. 3. in
Genes. [Nec tamen ipsum firmamentum, cum
iuxta communem & vulgatam acceptionem, ex
aqua videatur ortum habuisse suum, aut aquæ in-
glaciem concretæ, aut materiæ cuiquam tali, quæ
sui principium ortus ex humore percolato sumit,
simile censendum est esse, qualem crystalli lapidis
naturam esse constat, &c. Ex his igitur nulli simi-
le firmamentum esse censemus. Est enim puerilis,
simplicisque profecto mentis, tales de corporibus

cælestibus opiniones habere. Neque tamen si
cuncta in cunctis insunt, ignis in aere, aer in aqua,
ceterorumque similiter aliud uest in alio, & nul-
lum omnino eorum, quæ sub sensum cadunt, ele-
mentum syncerum est, mixtioneque caret, vt non
sicut medii, aut oppositi sibi particeps, firmamen-
tum ob id ipsum, aut ex vno simplicium corporum,
aut ex omnibus mixtum esse asserere nobis placet;
qui iam ab ipsa diuina scriptura ita instituti sumus,
vt nihil vltra ea, quæ sunt concessa menti nostræ, i-
maginari cogitaret; concedamus. &c.] Idem mul-
to apertius docet Basilius in eodem opere Hexæm.
iuxta Eustathii recens editam versionem libro pri-
mo, vbi diserte ait: *Nec de illis principalibus corporibus,
quæ vocantur elementa, possibile nobis est credere, cælum
fuisse compositum.* Idem sensisse Augustinum refer-
loc. cit. Albertus, nec male Tycho in eandem sen-
tentiam citat Philonem lib. de somniis loc. cit.

Hæc vero assertio dupliciter probari potest. 31
Primum ratione naturali; quam Aristoteles ali-
que Philosophi petunt à motu, à figura, à loco,
à constanti & immutabili duratione, ab actione
propria cælorumque probatio est minime sit con-
temnenda; non est tamen hoc loco à nobis fusius ex-
plicanda.

Altera probatio, & quidem solidior; sumitur. 32
ex historia Genesis, adeoque ex diuina scriptura;
quæ eo plus in præsentia habet momenti, quo mag-
is authores quidam, præsertim recentiores, pro
opposita sententia citati, existimant, nec vllum a-
liud maius esse suæ sententiæ firmamentum, quam
scripturam; nec vilo argumento validius refelli
nostram, quam scripturam; quam vt dixi nobis è dia-
metro aduersari autumant. Eam autem rationem
ita formo.

Nam si cælum vllum constaret ex materia. 33
alicuius elementi, necesse foret, vt vel productum
esset ex præexistente alicuius elementi materia,
vel certe materiam haberet proprietatibus & dis-
positionibus propriis alicuius elementi affectam,
quam materiam secundam vocant Philosophi: at-
qui neutrum dici potest. Non primum, vt parim
patet ex iis, quæ præcedente quæstione, & initio
huius quæstionis diximus; partim ex iis, quæ di-
centur quæstione octaua, vbi probabimus, aquas
quæ super cælos sunt, non esse elementares. Nec
secundum; quia cælum est corpus simplex non
minus quam cætera elementa, vt communiter om-
nes supponunt. & patet non solum ex simplici mo-
tu, quem habet; sed etiam tum ex præstantia eius
naturæ ab elementis prorsus independentis, tum ex
ordine productionis diuinæ, qua à Deo creatum fuit
ex nihilo. in principio, ante omnia corpora compo-
sita, vna cum terra, aliisque elementis, vt dictum quæ-
stione præcedente. Cui ergo cælum sit corpus sim-
plex, & ab elementis adeo independentis, habet vtique
ex suamet natura, non ex alterius elementi cuiusque
participatione, suas qualitates, & dispositiones sibi
proprias, atque ab aliis aliorum elementorum qua-
litatibus non minus distinctas ac independentes,
quam singula quæque elementa, cum aliis elementis
collata habent.

Quo fit, vt etiam si fortasse qualitates quædam, 34
tam in cælo, quam in elementis, aliquo modo cõsi-
miles

miles inuenirentur, quemadmodum etiam elementa symbolica inter se, ignis quidem & aer calore, ignis & terra siccitate, terra & aqua frigore aliquo modo conueniunt; non tamen propterea magis dicendum foret, cœlum constare ex materia alicuius elementi, quam elementum quodlibet suâ naturâ, & ex vi primæ productionis diuinæ, dici possit constare ex materia alterius elementi.

35 Confirmatur assertio. Nam si cœlum constaret ex igne, facile ob sui corporis vastitatem omnia combureret; vt argumentatur etiam Philosophus, 1. Meteor. cap. 3. Si ex aqua, facile ipso calore solis resolutum, deorsum fluere: si ex aere; non difficulter eodem calore solis, uti & à subiecta sphaera ignis, in ignem conuerteretur; si è terra, non sane locum sibi supremum iure vendicaret; denique si ex vllis elementis esse compositum; facile tot annorum chiliadibus, mutâ actione qualitatum primarum secundum aliquam etiam notabilem sui partem fuisset dissolutum: quæ tamen non est hic animus pluribus premere. Pluta ass. seq.

36 Assertio II. Sententia illa Aristotelis & Peripateticorum, quod cœlorum materia prima, sit alterius, ac plane diuersæ rationis à materia sublunari, non solum scripturæ ac fidei non aduersatur, sed est potius eidem scripturæ admodum conformis. Hæc assertio est contra Dionysium Carthusianum, & alios quosdam recentiores pro prima sententia citatos, qui censent, eam sententiam Aristotelis scripturæ aduersari; cum interim authores pro præcedenti sententia, non solum huic assertioni libenter assipulentur, sed plerique etiam reipsa diuersam vtrorumque materiam adstruant.

Probat facile ex dictis. Si enim Scripturæ aduersaretur, id propterea fieret, quia scripturæ cœlos ex aqua elementari, aut alio elemento productos attestaretur; sed hoc verum non est, vt ex præcedenti assertione constat. Ergo, &c. Ex aduerso autem scripturæ huic sententiæ Peripateticorum non parum fauet: tum quia cœlos omnes quoad substantiam, non ex vlla præsupposita materia, nedum sublunari productos, sed ex nihilo creatos asserit: tum quia vbique cœlum contra terram ac sublunaria omnia velut excellentius quiddam condistinguit: tum denique quia cœlos naturâ suâ incorruptibiles esse indicat, vt dicitur quæst. 5.

37 Ad argumenta contraria ita Respondetur. Ad primum primæ sententiæ dico, calorem tribui soli, non qui in ipso formaliter insit, sed qui ab eo effectiue mediante luce procedat. Hic enim est, à quo se abscondere nemo potest, & quem sustinere vix possunt homines; quique exurere nonnunquam terras solet, vt scripturæ loquitur.

Ad secundum Respondetur. Splendorem & lucem esse proprietatem seu conditionem non tam ignis (purus enim non lucet) quam ætheris & cœli. Scintillatio autem illa astrorum, non ex flammæ agitatione prouenit: alioquin sol & luna, quæ ad aspectum maiora

sunt reliquis astris, magis scintillare viderentur; sed partim ex luminis exilitate respectu tantæ distantie, partim ex imbecillitate visus nostri, promouente phænomenon istud non-nihil etiam vaporum interuenientium volubilitate.

38 Ad argumenta secundæ sententiæ respondeatur. Ad primum, puritatem & perspicuitatem esse communem ijs etiam rebus conditionem, quæ minime sunt aqueæ naturæ, vt videre est in vitro, adamante, & ex veriori, etiam crystallo, quæ si ex aqua esset compacta, igne vtrique liquefceret; vt recte etiam notauit Guilielmus Parisiensis lib. de vniuerso parte 1. c. 38. 39.

Ad secundum, prætermissa opinione eorum, qui dicunt, nomine firmamenti secundo die producti intelligi aerem nebulosum, quod quæstione octaua refelleretur; Respondetur, primo die ex nihilo productum fuisse, non solum cœlum, Empyreum, terram, & aquam, vt vult Molina, sed etiam omnes cœlos, omniaque elementa, quoad substantiam, vt dictum quæstione præcedente, & ipse Sanctus Thomas etiam 1. part. qu. 68. articulo 3. speciatim de aere probat: [Considerandum est, inquit, quod Moyses rudi populo loquebatur, quorum imbecillitati condescendens, illa solum eis proposuit, quæ manifeste sensui apparent. Omnes autem quantumcunque rudes terram & aquam esse corpora sensu deprehendunt. Aer autem non percipitur ab omnibus esse corpus, in tantum, quod etiam quidam Philosophi dixerunt, nihil esse, plenum aere vacuum nominantes. Et ideo Moyses de aqua & terra mentionem facit expressam, aerem autem non expresse nominat, ne rudibus quiddam ignotum proponeret. Vt tamen capacibus veritatem exprimeret, dat locum intelligendi aerem; significans ipsum quasi aquæ annexum, cum dicit, quod tenebræ erant super faciem abyssi. Per quod datur intelligi, super faciem aquæ esse aliud quod corpus diaphanum, quod est subiectum lucis & tenebrarum.] Ita Sanctus Thomas. Dicimus ergo in spatio intermedio inter cœlum, Empyreum & terram, intercessisse statim ab ipso diei primi primordio, non solum aquas elementares, vt existimauit Molina, & ante eum Iunilius & Steuchus, sed etiam substantiam celestium corporum inferiorum, simulque elementorum ignis & aeris: ipsum autem firmamentum secundo die productum, aquas inferiores à superioribus diuisisse, quia cum antea aquæ superiores (quales quales essent) ab inferioribus nullo solido, fixo, & immobili essent termino determinatæ, iam secundo die per substantiam firmamenti, solido robore, instar crystallo, duratam & compactam, fuerunt solide & immobiliter diuisæ.

39 Dices, ipsam voculam *Diuisiois* significare, aquas illas superiores & inferiores, ante diuisionem fuisse coniunctas, vel contiguas, postea vero primum separatas.

Responderi potest primo, negando assumptum; quia non est necesse, vt vocula *diuidere* ita strictè accipiatur, pro diuisionem efficere, inter ea, quæ prius coniuncta essent; cum ibi

dem Genes. 1. vers. 4. & 14. lux & sydera dicantur tenebras & lucem dividere, quæ antea tamen coniuncta non erant: sed generatim significat, esse terminum determinantem inter duo, vel etiam condistinguentem respectu alterius. Quod optime etiam notavit Sanctus Thomas 1. part. citat. quæstio. 68. articulo 3. ad secundum, ubi ait, Si accipiantur aquæ diversa secundum speciem (vti censet ille faciendum, si firmamentum non pro aëre nebuloso & vaporoso accipiat) firmamentum dicitur dividere aquas ab aquis, non sicut causa faciens divisionem, sed sicut terminus utramque aquarum. Sed quia nos hac responsione non egemus;

40 Respondeo secundo; & concedo, aquas superiores & inferiores (eo communi nomine, ita vocatas, quod corpus aliquod diaphanum ac liquidum essent, iuxta Sanctum Thomam citat. quæst. 68. art. 3. & ea quæ dicuntur quæst. 8.) ante fuisse coniunctas & contiguas, cælumque ipsum & firmamentum ex aquis superioribus (hoc est cælesti & ætherea substantia adhuc fluida) condensatione & consolidatione factum, vt superius insinuauimus; hinc tamen non sequitur, aut vlla ratione probatur, aquas illas superiores, ex quibus productum fuit firmamentum, fuisse elementares; cum verius existimem, cum Sancto Thoma loc. citat. ad primum, aquas illas, quæ supra cælum sunt, elementares non esse, vt cit. quæstione 8. dicitur.

41 Id quod recte etiam docet Albertus, qui etiamnum inter sphaeras cælestes liquidum eiusmodi corpus eiusdem cum cælis naturæ interfulsum esse docet. Cum enim lib. de cœlis apud Dionysium Carthusianum in 2. distinct. 15. quæstion. 1. veterum quorundam Philosophorum sententiam retulisset, dicentium, [quod sphaera non contingunt, & quod corpus eiusdem naturæ est inter eas diuisibile, quidem à sphaeris, non tamen transmutabile in aliam formam;] idem eandem sententiam secutus in 2. distinct. 15. ait: [Præterea si quaratur, an sphaeræ cælestes se inuicem immediatè contingant; dicendum, quod ad hoc nil potest verius responderi, quam quod etiam responderunt Philosophi, vt pote quod sphaeræ cælestes non se contingunt: sed vna multum super aliam exaltatur, & in medio eorum est corpus spirituale, sicut aër, in quo omnes mouentur, &c.]

42 Ad autoritatem SS. Patrum, quorum aliqui dixerunt, cælos esse naturæ igneæ, seu constare ex materia igneæ; alij esse naturæ aqueæ; Responderetur cum Sancto Thoma lib. 2. sentent. distinct. 14. art. 2. his verbis: *Expositores sacre scripturæ in hac diuersificati sunt, secundum quod diuersorum Philosophorum sectatores fuerunt, à quibus in philosophicis eruditi sunt. Basilium enim (cuius verba tamen superius pro nostra sententia posteriore loco citata non vidit Sanctus Thomas) & Augustinus, & plures sanctorum sequuntur in Philosophia, quæ ad fidem non spectant, opiniones Platonis, & ideo ponunt cælum de natura elementorum: Dionysius autem (Areopagita quæstione quinta citandus) fere ubique sequitur Aristotelem, vt patet diligenter insipienti libris*

eius, unde ipse separat corpora cælestia ab alijs corporibus. Et rursum ibidem ad primum: *Alij sancti, inquit, tradiderunt (cælum videlicet esse naturæ igneæ vel aqueæ) non quasi asserentes (ex sua mente) sed sicut videntes his, quæ in Philosophia dixerunt; unde non sunt maioris auctoritatis, quam dicta Philosophorum, quos sequimur, &c. vel potest dici; quod sumunt ignem & aquam secundum similitudinem & lucis diaphaneitatis. Ita Sanctus Doctor.*

Cuius responsionem optime confirmant illa, quæ Gregorius Nyssenus initio sui libri in Hexæmeron præfatus est: *Næque enim, inquit, propositionem defendere, aut dogma constituere profitemur, vt calumniantibus occasionem præbeamus; nec hisce scriptis interpretationis doctrinam tradere, sed animum & cogitationem nostram in hoc argumento duntaxat exercere.*

Certe quidem vti Basilium homil. 3. in Genes. deridet eorum opinionem, qui dixerunt cælum fuisse ex aquis productum; asserens, esse nimium puerile, nimium simplicis mentis, arbitrari, cælum fuisse ex aqua concretum: Ita Aristoteles lib. 2. meteor. ridet Stoicos, asserentes, esse naturæ igneæ, dicens, puerile esse opinionem, nec dignam Philosopho, dicere, solem pasci humoribus terrenis & aqueis in sublime ad ipsum attractis.

Contra quos etiam Pererius lib. 2. in Genes. q. 9. ait: *astras per se nec esse calidas, nec igneæ naturæ, multis nec dubijs rationibus conclusum esse a sapientibus. Accedit, quod idem Basilium homil. 1. Hexæmer. censet, de natura colorum non magno opere laborandum Ecclesiasticis scriptoribus.*

Ad fundamentum tertie sententiæ, Respondeo cum Tychone citat. epist. ad Rottmann. 1589. 21. Febr. *Nam licet, inquit, concedatur, nullam animaduerti refractionem in sole vel stellis, in data aliqua sublimitate, inde quidem satis sequitur, diaphanum vel nullam, vel imperceptibilem esse discrepantiam; sed non ob id necessario inferitur, vtriusque diaphani eandem prorsus qualitatem & substantiam existere: possunt enim diuersæ substantiæ & qualitates eidem diaphaneitati parere. Dabo exemplum è rebus inferioribus quæ manibus tractari, & visu discerni possunt. Si aquam pluuiam, vel nivalem præsertim, aut etiam communem fontanæ, per sapienter reiteratam elevationem defecatissimam reddiderimus, idemque in vino quouis generoso fiat, donec ab omni phlegmate & impuritate liberentur, amboque hi liquores consimili crystallino excipiuntur, vtriusque diaphaneitas vni non discrepabit ab altera, quantum vili sensibus dignoscere liceat, ideo refractionem, si qua forte hinc fieret, nulla erit differentia: ac tamen substantia & natura vni liquoris atque corporis diuersissima ab altera inuenietur. Idem quod è vino elicitum est, igneam & sulphuream redolebit qualitatem, adeo vt incensum totum flammis absorbeat, nullo post se relicto vestigio. Quod vero ex aqua constat, aqueum permanebit, & tantum abest, vt ardeat, vt ignem etiam citius quam antea extinguat, illi vt contraria resistat. Sic quoque cæli & aëris diaphaneitates, si vel prorsus eadem forent, quod tamen nondum satis obtentum est, nihilominus diuersam substantiam atq; materiam habere nihil impedit, &c. Neq; cometarum generationi atq; explanationi vllum, vt in existimas, fert subsidium;*

si cælum æreum statuatur: imo hoc potius quadraret, si Paracelsi igneum id esse concederemus. Nam cometa non æream, sed igneam potius quandam naturam præferunt. Quod enim tu e fumositate terrenis, etiam in ærem altissimum, quem intra ipsas reuolutiones siderum contineri vis, sublati, et illic illuminatis, cometarum procuracionem saluari posse existimas, ex vna absurditate, et incongrua assumptione alteram stabilire incassum laboras, &c. Ita Tycho.

45 Quæres, quam certa sit hæc doctrina, de materia cælorum. Respondetur, cælos & elementa non ex præexistente materia vlla fuisse creata, tam certum est, quam cælos omnes quoad substantiam, cum elementis omnibus, primo statim die ex nihilo à Deo fuisse creatos; quod licet non sit vnde quaque certum & exploratum; satis tamē firmiter ex scriptura probauimus dub. 2. Quod autem cælum sydereum non constet natura vel materia elementari, probabilius solum est, non certū. Tamen enim nulla ex scripturis suppetat ratio asserendi, cæli ex materia, seu natura elementari constare, tamen nec ex scriptura, alioque vilo argumento, id ipsum firmiter refelli potest. Denique quod cælum habeat materiam, plane à rebus sublunaribus diuersam, sub opinione solum adhuc versatur; quanquam ei Peripateticorum sententiæ non parum fauet scriptura, vt dictum; tantum abest, vt aduerfetur.

D V B I V M V.

An cælum sit animatum.

S. Thom. 1. p. q. 70. a. 3.

1 **H**abemus ex dictis dub. præcedente, cælum esse corpus, & quidem simplex, atque ex nullo alio constitutum, sequitur, vt inquiremus, an sit animatum seu viuens: Et præponimus hanc quæstionem sequenti, de incorruptibilitate cælorum. Nam si cælos incorruptibiles statuamus, vix potest esse locus huic quæstioni, an cælum sit animatum: cum omne corpus animatum, quia vegetatiuum est, corruptioni sit obnoxium; è contrario vero si inanimè sit, non minus possit esse corruptibile, quam incorruptibile.

2 Nec de Aristotelis sententiâ hic disputamus, quem aliqui sibi persuadent, sensibile prorsus, cælum esse animatum, & quidem præditum animâ rationali siue intelligente, vt colligi videtur, ex eius lib. 2. de celo text. 13. & 61. & lib. 2. Metaph. text. 35. Atque hoc sane modo Aristotelem intelligit S. Thomas lib. 2. contra Gentiles c. 50. & in qq. disp. quæst. de anima art. 8. ad tertium, & ex recentioribus Vasquez 1. part. quæstion. 183. post Simplicium, Philoponum, & alios; licet complures, in quibus ipse etiam S. Thomas 1. p. q. 70. a. 3. Aristotelem interpretentur de intelligentiâ non informante, sed assistente, ex 1. 8. Phys. & 1. 12. Metaph. quod Philosophis discutiendum relinquimus.

Tom. I.

3 Omisso igitur Aristotele, cælos, aut sane sydera animata esse, docuerunt plerique Philosophi veteres; speciatim Pythagoræi, Platonici, & plerique Aristotelici, ac Plato ipse in Epinomide, iubet, astra vt Deos cœlestes coli & honorari; de quibus plura Eusebius de præparatione Evangelica lib. 1. c. 6. & Plutarchus lib. 1. de plac. Phil. cap. 17. & 23. Sed & Philo lib. de officio mundi, item lib. de Somnijs, & rursum lib. de Gigantibus stellas & viuentes, & intelligentes esse docet. Idem docet Plinius libro 2. hist. nat. capit. 8. Adhæc Auicenna cœlo etiam Phantasiâ siue sensum interiorem tribuit; cui Simplicius tres quoque sensus exteriores, tactum videlicet, visum, & auditum superraddit.

4 Ex Christianis vero (præter Marsilium Ficinum argumen. 10. dial. de leg. & Carpentarium cap. 12. Platonicos.) Origenes tom. 1. comment. in Ioannem & lib. 1. peri archon capit. 7. stellas non solum docuit esse animatas, sed etiam virtutis & vitij capaces; Christumque proinde non solum pro peccatis hominum, sed etiam astrorum esse mortuum. Dubius olim de eadem re fuit Sanctus Augustinus lib. 2. de Genes. ad literam cap. 18. & in Enchiridio cap. 58. & lib. 1. Retractionum cap. 5. & 11. Quamuis enim lib. de immortalitate animæ capit. 15. & lib. 6. de Musica capit. 4. absolute pronunciauerit, ipsum etiam mundum esse animatum, & magnum quoddam animal, tamen hoc ipsum postea saltem vel incertum retractauit loc. cit. & alibi lib. 13. de ciuitate Dei cap. 16. contrarium indicat: vt & author libri de cognitione veræ vitæ cap. 6. tom. 9. operum Augustini, (cum tamen ipsius liber ille non sit) Platonis illam sententiâ prorsus damnat. Qua de causâ etiam Bonauentura inferius censet, Augustinum retractasse eam sententiâ, de cœlis animatis. Sed & Hieronymi sententiâ, hac in re perplexa esse videtur, vt fuse persequitur Ascanius Martinengus com. 2. in Genes. pag. 883. tamen is denique eam Origenis opinionem coarguat in epistolis ad Pammachium & Auitum.

5 Post hos eandem Platoniorum sententiâ, cælos nimirum & astra animata esse, probabilem existimauit è Scholasticis etiam Aureolus in 2. d. 14. quæst. 2. art. 2. & quæstion. 3. articulo vnic. & apud Capreolum eadem distinct. fauentque eidem sententiâ nonnihil Scotus 2. sentent. distinct. 14. quæst. 1. & Caietanus in psalm. 135. Sed & Sanctus Thomas olim ambigue aut inconstanter hac de re locutus est. Animatum enim, esse cælum, & quidem anima intelligente, sancta, & omnis peccati ex diuina prædestinatione experte, quæ proinde etiam ad societatem Angelorum pertineat, affirmare videtur, qq. disputat. quæst. de Anima art. 8. præcipue resp. ad 3. 4. & 5. & lib. 2. contra Gentiles capit. 70. & in opusculo de Angelis capit. 2. Negat autem, ac priorem adeo sententiâ (quod optime notauit Caietanus 1. part. quæst. 70. art. 3. & aperte constat ex ipsis verbis Sancti Thomæ, quicquid

Yyy 2

non-

nonnulli dixerint) retractat idem Sanctus Thomas 1. p. quæst. 70. art. 3. Qua de causa etiam vtramque partem probabiliter defendi posse, existimat Ferrariensis cit. cap. 70. cont. gent. De eadem re dubius est etiam Dionysius Carthusianus in 2. d. 14. q. 4.

6 Denique ex recentioribus Martinengus in Genes. tom. 2. pag. 889. & sequenti, tamen quidem Auicennæ & Simplicij sententiam, quæ astra sensilia astruit, *explodendam prorsus & rejiciendam* pronunciet, Origenis vero, animas cælorum ante mundum creatas, & adhuc peccabiles assentis, merito damnet; de cætero tamen existimat, quæstionem hanc, num astra sint anima rationali prædita, *necne, problema esse, neutrum in via Patrum, nostramque partem ab Ecclesia damnatam*; idque etiam pag. 1018. absolute vocat, *problema*. Ac in eandem sententiam pag. 885. citat quoque Præceptorem suum Vielmium lect. 19. in Genes. Atque eo inclinant quoque nonnulli huius temporis Astrologi, vt astra animata esse existiment.

7 Expresse vero & absolute post Iulium Firmicum lib. 1. Met. cap. 3. Bellantium, aliosque apud Alexandrum de Angelis lib. 1. in Astrol. cap. 13. id docet Tycho Brahe epist. ad Rottmannum. Anno 1590. 18. April. data, vbi ait: *Verum hæc in cælestibus quædam, & longe viuacioris exquisitioreque modo eueniunt, quàm in animantibus terrestribus vel æquoreis: cū & cælum animatum esse, ipsaq; cælestia corpora animantia quædam cæli, vitali spiritu prædita, non abs re sensisse videatur diuina illa Platoniorum Philosophia.*

8 Cæterum cælos, siue astra animata non esse, communis est SS. Patrum doctrina, quam expresse tradunt Basilius in Hexæm. homil. 3. Ambrosius lib. 2. cap. 4. Psellus ex Gregorio Nazianzeno orat. 38. & 42. Cyrillus lib. 2. contra Iulianum, Lactantius lib. 2. diuinarum institutionum cap. 5. & 8. Chrysostomus hom. in Psal. 4. Procopius Cōment. in Genes. Optime Damascenus lib. 2. fid. Orth. cap. 6. *Nullus, inquit, cælos, aut sidera animata esse existimet: anima quippe ac sensu carent.* Eadem est communis Scholasticorum sententia apud Bonauenturam lib. 2. senient. dist. 14. omniumque fere recentiorum, speciatim Catharini in caput 1. Genes. Pererij lib. 2. in Genes. q. 7. & c. Ex Philosophis idem sensit olim Anaxagoras, qui & propter eandem sententiam, accusante Cleona, supplicio affectus fuit, teste Theodoreto lib. de materia & mundo.

9 Assertio I. Cælum esse animatum, anima duntaxat vegetatiua, aut sensitua dogma quidem est in Philosophia absurdum; sed fidei contrarium, non videtur. Prima pars est communis sanctorum Patrum & Scholasticorum; nam etiam qui ex ipsis animam ei olim tribuere visi sunt, non vegetatiuam aut sensitiuam, sed rationalem tribuerunt. Ratio est; tum quia cælum est corpus simplex & simile, adeoque expers organorum ad vitæ munia obeunda necessariorum; tum quia nulla cælo astrisque conuenit nutritio, nullumque alimentum; sine quo tamen nec augmentatio, nec generatio animalica, nec vlla adeo vita actioque vegetatiua esse potest: sed nec sensitua, quia

hec illam supponit. Et certe si tam vastum animal, quantum cælum est, aut tam magnus animalium grex, quantum est stellarum numerus, nutrireretur, breui tempore totam reliquam mundi machinam, quam cælum iam antea quodammodo in ventre seu sinu gerit, absumeret.

Ratio secundæ partis; quam itidem a nemine video negari, est, quia contrarium nec in scriptura sacra continetur, nec ex certa aliqua fidei traditione colligitur, nec ab Ecclesia vsquam definitum est, vt magis patebit ex probationibus conclusionis sequentis, quæ animam quidem rationalem seu intelligentem cæli valde euertunt; sed non ita vegetatiuam aut sentientem. Accedit, quod hoc quæsitum parum ad Religionem faciat, sintne cæli, aut astra, prædita anima solum vegetatiua, aut sentientem.

11 Assertio II. Cælum esse animatum anima rationali, siue intelligente, erroneum in fide dogma est. Ita expresse docet & censet S. Bonauentura cit. d. 14. part. 1. a. 3. q. 2. vbi ait: *Quidam Philosophi posuisse videntur, quod cæli haberent animas, & quod cælum esset magnum animal, & quod moueretur à propria forma perfectiua, sicut mouetur animal; & hæc animam motricem posuerunt regi & dirigi à Deo, mediante intelligentia. Sed hæc positio falsa est & erronea.* Idem sentiunt Capreolus 2. distinct. 9. quæst. 1. art. 1. & Gabriel in 2. dist. 14. quæst. 1. Catharinus in cap. 1. Genes. & Pererius cit. lib. 2. in Genes. quæstio. 7. Eodemque modo censet Petrus Tarantius apud Dionysium Carthusianum in 2. dist. 14. quæst. 4. dum ait. *Alij posuerunt, quod (cælum) mouetur ab anima, dicentes corpora cælestia animata, & animas eorum mouere ea; vt assimilentur intelligentis in productione inferiorum. Sed hæc propositio existit erronea; quoniam corpora cælestia non sunt animata, cum non sint corpora organica, &c.* Neque dididerim, eam sententiam hodie ab S. Inquisitionis Præsidibus Romæ velut omnino erroris suspicionem carentem liberam esse permittam.

12 Probatur assertio primo ex scriptura. Nam cap. 1. Genes. non solum catalogus rerum creaturarum proponitur, sed simul etiam ostenditur, quæ cuiusque creature sit ratio, quod munus, quis finis: & tamen ibi nihil vsquam de vita aut vitali actione, seu natura intelligente cæli, aut astrarum legitur: Etenim versu 1. creasse dicitur Deus cælum & terram, tanquam principia scilicet ac fundamenta totius mundi. Ver. 6. & 7. productum dicitur firmamentum, *vt diuidat aquas ab aquis.* Ver. 16. *Recessit Deus dicitur duo luminaria & stellæ, & que posuisse in firmamento cæli, vt lucerent super terram, & præssent diei ac nocti, & viderent lucem ac tenebras, ac essent in signa & tempora, &c.* cum tamen vers. 12. 20. & 24. vbi de plantis & animalibus productis sermo est, eorum vita, ac vitales actiones minime taceantur.

13 Imo in tota serie creationis operum diuinorum, nullius vsquam substantiæ ac corporis intelligentis fit mentio, priusquam ad hominis creationem deueniatur, cuius ea specialis excellētia specialis etiā prosopopœia à Deo præsignificata est, cū diceret: *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem*

dinem nostram: quod planè etiam prius dictum oportebat, si cælum quoque & astra, natura intelligente, Dei imaginem ac similitudinem gererent. Similiter Deuteronomij 4. v. 19. astra non nisi ad ministerium hominis creata dicuntur; Ne forte eleuatis oculis ad cælum, videas solem & lunam, & omnia astra cæli, & errore deceptus adores ea & colas, quæ creauit Dominus Deus tuus in ministerium cunctis gentibus, quæ sub cælo sunt.

14 Secundo idem probatur ex communi sensu sanctorum Patrum & Doctorum, tam veterum, quam recentiorum. Licet enim, vt vidimus, olim pauci quidam dubitarint, aut secus senserint, multo tamen plures, ac ferè omnes constanter hanc sententiam defenderunt; nonnulli etiam ex doctissimis, quod in contrarium antea disputauerat, postea retractarunt, vt de S. Augustino, & S. Thoma dictum. Certe si quæ ex definitione Ecclesiæ afferentur, perspecta habuissent, nunquam vtiq; rem hanc in dubium vocassent.

15 Tertio prouide idem probatur ex definitione Ecclesiæ. Nam in synodo Constantinopolitana, secunda, quæ dici solet quinta synodus generalis, inter alios errores Origenis, etiam iste damnatus reperitur, apud Nicephorum lib. 17. cap. 28. Si quis dicit, cælum & solem, & lunam & stellis, & aquas quæ supra cælos sunt, animales quasdam esse & materiales virtutes, anathema sit. Siue vt alij referunt: si quis dicit, cælum, lunam, stellis animantes quasdam esse seu animales virtutes, anathema sit. Idem testatur Iouenerius in summa concilij Synodo Constantinop. vbi per virtutes animales, seu materiales, videntur, intelligi substantiæ corporeæ intelligentes, cum tamen diuerso modo Angeli in scriptura, & ab Ecclesiâ virtutes dicantur. Et cap. 27. apud eundem Nicephorum inter alios Origenis errores in quinta synodo damnatos, refertur etiam iste: Adhuc cælum, solem, lunam, stellis, & aquas, quæ supra cælos sunt, animatas & rationales quasdam virtutes esse. Sed & in noua editione Romana eiusdem synodi sub finem, per modum appendicis, refertur Epistola Iustiniani Imp. ad Mennam, in qua sub finem contra Origenem hic anathematismus n. 6. legitur: Si quis dicit, cælum, & solem, & lunam, & stellis, & aquas, quæ super cælos sunt, animatas & materiales esse quasdam virtutes, anathema sit: Eiusdemque epistola meminit Liberatus in Breuiario cap. 23. Et cum simul restetur, eandem postea approbatam fuisse à Vigilio Pontifice, non video, qua ratione etiam nunc hodie ea sententia tuto defendi possit. Certe quæ ad damnationem Origenis pertinent, in editis Actis V. Synodi desiderari, notaui etiam Baronius Anno 553.

16 Et ne quis existimet, id dogma damnari solum eo sensu, quod Origenes eiusmodi animas ante cælum productas, ac postea primum cum astris fuisse copulatas dixerit; aduertendum est apud eundem Nicephorum, eodem cap. 27. hunc errorem Origenis, distinctè ac separatim ab alijs commemorari: Ante corpus ipsum anima est, quæ quidem in cælo peccata commiserit. Et per se notum est, cum aliqua propositio damnatur, eam vt iacet, in proprio verborum sensu accipiendam esse. Non ergo rectè absolute dicitur, sententiam illam

de cælis seu astris animatis, nusquam ab Ecclesiâ damnatam esse: esto fortasse res hæc, cum vnus Nicephori & Liberati testimonio nitatur, necdum plane sit explorata & liquida. Accedit, quod in cap. Firmiter de sum. Trinit. & fid. Cathol. inter rationales creaturas, Angeli solum, & homines referuntur.

17 Quarto probatur ratione Theologica. Nam si cæli siue astra essent prædita animâ rationali, seu intelligente, tum ipsorum animæ aut essent in gratia, aut extra gratiam. Neutrum potest dici. Non primum; tum quia si in gratia essent; possent vtique à nobis etiam coli aliquo cultu sacro seu religioso, qualis hominibus sanctis conuenit; hoc autem prorsus est illicitum, vt patet ex citato loco Deuteronomij 4. v. 19. & rursum c. 17. v. 2. vbi dicitur; [Cum repertifuerint apud te intra vnam portarum tuarum, quas Dominus Deus tuus dabit tibi, vir aut mulier, qui faciunt malum in conspectu Domini Dei tui, & transgrediuntur pactum illius, vt vadant & seruiant dijs alienis, & adorent eos, solem & lunam, & omnem militiam cæli, quæ non præcepi, & hoc tibi fuerit nuntiatum, accedenque inquiseris diligenter, & verum esse repereris, & abominatio facta est in Israel, educes virum ac mulierem, qui rem sceleratissimâ perpetrarunt ad portas ciuitatis tuæ, & lapidibus obruentur.]

18 idem patet ex vsu ac sensu Ecclesiæ, quæ nunquam permisit, eiusmodi cultum astris deferri. Tum quia si stellarum animæ in gratia essent, aut beatæ iam essent, & tunc multo magis coli possent & inuocari, velut alij sancti: aut in via; & sic tam peccati, quam damnationis periculo forent obnoxia; quod tamen non potest asseri, vt mox dicitur.

19 Nam nec secundum illud dici potest, eas nimirum animas esse extra gratiam, ac in statu peccati; quia vel damnatæ iam forent; quod est absurdum, cum suas adhuc beneficis ac honorificis functiones in fulgido splendentique corpore erga mortales obeant, neque adeo loco damnatorum adhuc addicti sint: vel saltem possent damnari; quo autem quæso loco damnationis penas, quæue conditione soluent? An cæli in infernum detrudentur, vt ibi cum spiritibus alijsque damnatis penas exoluant? quando, saltem post extremum iudicium, ille solus erit locus damnatorum, vt ex Matth. 25. v. 41. colligitur. Dicere autè, locum beatitudinis, aut damnationis cælorum, etiâ esse posse extra cælum Empyreum, aut infernum, non bene admodum sonat: quando hic etiâ vnus quidam error Nouatorum nostri temporis est, cælum & infernum esse vbique, nec dari adeo certum beatitudinis ac damnationis locum.

20 Denique cum cæli & astra careant animâ vegetatiuâ & sensitiuâ, necessario etiam destituntur animâ rationali seu intelligente; vt pote, quæ in corpore esse non potest sine vita vegetatiua & sensitiua; qua seposita, nulla ratio est, cur anima rationalis corpus informet, quando ad intelligendum vel mouendum, per se corpore non indiget, vt rectè etiam argumentatur sanctus Thomas 1. p. loc. cit.

21 Neque vero opposita sententia vllum habet fundamentum. Quæ enim de cœlis Deum laudantibus; deque inuitatis ad audiendum, in scripturis dicuntur, ad profopociam pertinet; vt & alia quam plurima eiusdem generis, quæ de terra, igne, grandine, niue, alijsue creaturis inanimatis in iisdem scripturis sæpius leguntur. Quo spectat etiam illud Iob 38. v. 7. *Cum me laudarent simul astra matutina*: nisi forsitan hoc ad Angelos potius spectare videatur, vt quidam sentiunt. Cum tamen de Angelis, sub nomine filiorum Dei, postea primum fiat ibidem mentio.

22 Illud Baruch. 6. v. 59. *Sol quidem & luna ac sidera, cum sint splendida, & emissa ad utilitates, obaudiunt*, intelligendum est de obedientia materiali, seu executione eorum munerum, ad quæ, siue à Deo, siue ab ipsa natura destinata fuerint; non secus, quam quod ibidem dicitur v. 61. *Et nubes, quibus cum imperatum fuerit à Deo, perambulare vniuersum orbem, perficiunt quod imperatum est eis*. Et rursum v. 62. *Ignis etiam missus desuper, vt consumat montes & flumina, facit quod preceptum est ei*. Et psalm. 148. versu 8. dicitur: *Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum, quæ faciunt verbum eius*. Denique ipse etiam astrorum chorus quandoque *militia cœli* vocatur in scriptura Deut. 17. versu. 3. 4. Reg. 17. versu. 16. & cap. 21. versu. 3. & 5. & cap. 23. versu. 4. & 5. Actor. 7. versu. 42. quia ad nutum DEI præsto adest, ac sæpe operationibus suis contra hostes DEI mirabiliter pugnat, &c.

23 Quæres, etsi astra quidẽ per se nõ sint animata, anne tamen ab hominibus mortale naturalẽque vitam viuentibus incolantur, eo modo, quo apud Ciceronem lib. 4. qq. Academicarum Xenophanes olim affirmavit, *habitari in luna, eamque esse terram multarum urbium & montium*. Et sane quidem nõ desunt hac tempestate ex astronomis nõnulli, quibus hoc videatur esse persuasum.

24 Verum vt breuiter dicam, quod sentio, planè existimo, id sine temeritate dici non posse, non solum quia nullum est eius tam nouæ & insolentis assertionis fundamentum; sed etiam quia multa sunt in scriptura ac fide nostra, cum quibus ea opinatio non bene coheret. Nam I. Genes. 1. versu. 6. & 17. longe aliud munus & officium cœlis & astris à DEO assignatur, quam vt sint mortalium hominum sedes vt dictum.

II. Genes. 1. versu. 28. & cap. 2. v. 7. & capit. 3. v. 23. legimus, hominem productum super terram, & de limo terræ, ac positum in paradiso & ex eo postea eiectum, atque ad colendam terram destinatum, sicque ex eo totum genus humanum propagatum: in altris vero hominem fuisse, aut primo creatum, aut deinceps positum, nusquam legimus.

III. Deuteronomij 4. v. 19. astra dicuntur, fuisse creata in ministerium sanctis gentibus, quæ sub cœlo sunt. Quod si etiam in ipsis astris sunt nouæ quædam ac peregrinæ gentes, non his tantum quæ sub cœlo sunt, sed illis vtique etiam, ac multo magis quidem, in ministerium creata dici debebant.

IV. Psal. 113. v. 16. Sola terra hominum habitationi assignatur, *Cœlum cœli Domino, terram autem dedit filijs hominum*.

V. *Christus saluator est omnium hominum*, 1. ad Timoth. 4. versu. 20. *qui omnes homines vult saluos fieri*, 1. Timoth. 2. versu. 4. *nunquid etiam eos, qui astra inhabitant?* At quos illi Apostolos ac prædicatores fidei habuerunt? Quod Baptismi & Sacramentorum ministerium, sine quo, iuxta ordinariam DEI legem, non est salus?

VI. Actorum 17. v. 26. perspicue ait Apostolus, *Fecitque ex vno omne genus hominum inhabitare super vniuersam faciem terræ*.

VII. Vna est Ecclesia, in qua etiam sanctorum est communio, ex Symbolo Apostolorum; quæ autem est communio cum ignotis illis astrorum seu lunæ incolis? Omitto alia. Dixi tamen mortales naturalem vitam degentes illic nullos esse: quia an forte Enoch & Elias, ab hoc mundo translati, diuino miraculo illic conferuentur, vitamque agant, non est huius loci disputare. Conscientiæ his ea, quæ ad Annum Christi 748. referuntur, apud Baronij, vbi error appellatur, Virgilio Presbytero falso attributus *quod alius sit mundus, & alij homines sub terra sint, aliusq; sol & luna*. Et in margine dicitur: *Plures statuisse mundos, diuina reprobans scripturæ; ac proinde hæresis esse conuincitur*.

DVBIVM VI.

An cœlum sit corpus natura sua generabile & corruptibile?

S. Thom. 1. p. q. 66. a. 2.

Cœlum corpus esse natura sua generabile & corruptibile, omnium Philosophorum, Aristotele excepto, communis fuit sententia, speciatim Platonis, Heracliti, Empedoclis, Anaxagore, Democriti; Stoicorum omnium & Epicureorum, qui etiã excepto Platone, cœlum quandoq; reipsa interitum dixerunt. Eadem videtur fuisse plurimum SS. Patrum sententia, qui non tantum docuerunt, cœlos aliquando diuina vi post extremum iudicij diem corrumpendos, vt scripturæ varijs in locis testari quæst. 11. videbimus; sed simul etiam significant, eos natura sua esse corruptibiles; hoc ipso, quod vna cum plerisque Philosophis docuerunt, cœlos esse naturæ Elementaris, adeoq; ex elementis vno pluribus constare; vt dictum quæstione 3. Qua de causa etiam nonnulli aquas supra cœlos collocatas fuisse dixerunt, vt eorum incoluntati tantisper esset consultum, vt dicitur q. 8.

Eandem sententiam indicat Magister in 2. dist. 14. & Dionysius Carthusianus in 2. dist. 14. q. 2. & aperte tradunt de recentioribus Catharinus in Heb. 1. & in 2. Pet. 3. Hieronymus Magius lib. 2. de exult. mundi, Franciscus Valesius lib. de Phil. sac. cap. 89 Alphonfus Salmeron tomo 1. proleg. vltim. in 2. Pet. cap. 3. disputatione 4. & Martinus del Rio in cap. 1. Genes. & quidam alij; non autem, vt putarunt nonnulli, omnes illi, qui dixerunt, cœlum ex aquis aut elementis

produ-

productum; vt de Molina inferius dicitur: quia fieri potest, vt cœlum ex aliquo elemento, seu materia elementari putetur factum, & tamē corruptibile sua natura non dicatur. Eidem sententiæ fauet Ascianus Martinengus, tom. 1. in Genes. pag. 476. 605. 666. vbi de firmamento, & aquis supra cœlos differens, etsi denique fateatur, cœli naturam nobis esse incognitam, magis tamen in eam sententiam inclinatur, quæ cœlos asserit natura sua corruptioni obnoxios.

3 Addunt non pauci Sancti Patres, immortalitatem, & incorruptibilitatem nulli rei creatæ ex sua natura, sed solum ex dono & gratia DEI competere; qua de causa etiam Angelos per se ac sua natura, mortales & corruptibiles esse, quidam videntur existimasse. In quem sensum Damascenus libro secundo Fid. Orthodox. capite tertio *immortalis*, inquit, *Angelus est non natura, sed gratia; nam omne quod capit, & desinere suapte natura potest.* Sed de hac re iam actum superius disputatum. 5. quæstion. 1. dub. 3. vbi ostendimus, Angelos corruptibiles dici, non per respectum ad potentiam naturalem aut creatam, sed solum per respectum ad potentiam diuinam.

4 E contrario vero Aristoteles lib. 1. de cœlo capit. 3. & lib. 2. capit. 1. & in lib. de mundo ad Alex. si tamen eius est hoc opus, quia docuit, cœlum non esse naturæ elementaris, sed quintæ cuiusdam essentiæ, consequenter etiam asserit, cœlum esse naturæ suæ ingenerabile & incorruptibile. Eundem secuti sunt ex Sanctis Patribus Dionysius apud S. Thomam infra, & Gregorius Nyssenus lib. de hom. opif. cap. 1. item Albertus Magnus p. 1. de quatuor Cœleis quæst. 4. art. 1. S. Thomas hic cit. quæst. 66. art. 2. & in 2. d. 14. quæst. 2. Alensis 2. p. quæst. 40. Bonauentura 2. d. 14. art. 1. qu. 1. & 2. & tota Scholasticorum Theologorum, ac Peripateticorum schola, recentioresque adeo Scriptores Catholici prope omnes; ipse etiam Molina 1. p. q. 9. a. 2. d. 2. & reliqui citati quæst. præced. pro asserit. 1.

5 Assertio I. Vtraque sententia, & quod cœlum natura sua sit corruptibile, & quod sit incorruptibile; hæcenus salua fide, ac sine erroris periculo, ac temeritatis, vlliusque grauioris censuræ nota, etiamnum defendi potest. Videtur ex mente omnium Doctorum: neque enim, quod sciam, vllus est, qui suam hac de re in alterutram partem sententiam, adeo exploratam censeat, vt contrariâ damnet, aut vlla seueriori nota perstringat.

6 Et quamuis complures SS. Patres in eam sententiam iuisse videantur, cœlos natura sua esse corruptibiles, minime tamen significant, eam rem ad fidem pertinere, vt nec ex fidei principijs eam firmam ratiocinatione deducunt; sed vt doctrinam ex philosophia Platonis, aliorumque; desumptam, partim etiam vt scripturæ aliqua ex parte consentaneam, cosmuniq; dudum iudicio comprobata tradunt: cum tamen postea non minus communi & frequenti Scholasticorum pene omnium calculo, melioribusque sane rationibus, vt dicitur, opposita Aristotelis sententia fuerit comprobata;

qui & ipsi tamen vtique suam hanc posteriorem sententiam quasi ex fide certam existimasse non putantur, neque ita etiam SS. Patres de sua sententia iudicasse existimandum est, vt in simili iam supra etiam q. 3. ex S. Thoma, ipsorumque Patrum confessione retulimus.

7 Præterquam quod non satis constat, Sanctos Patres, qui obijciuntur, adeo cœlum fecisse corruptibile, vt id simpliciter & absolute, non solum potentia diuina, vt de Angelis sensisse diximus, sed etiam vi naturali corrumpi posse existimaret: certe ante finem mundi corrumpendos esse nullorum eorum, quod sciam, asseruit. Qua in re à nonnullis huius temporis Astronomis, plurimum dissident; qui dum cometas, aut maculas solares, aliaque noua in cœlis phænomena conspiciuntur, mox indubie pronuntiant, hæc naturali generationi & corruptioni cœlestium corporum attribuenda esse; quasi iam finis mundi instet, quem cœlorum corruptioni ex scripturis destinant SS. Patres. Vide inter cæteros Irenæum lib. 4. ca. 6. vbi quidem docet, cœlum & terram transitura esse: sed cœlum naturaliter corruptibile, nullo verbo indicat. Idem dico de Clemente, siue S. Petro, apud Clementem lib. 2. Recognit. & quibusdam alijs, quia nonnullis imerito pro eadem sententia citantur.

8 Assertio II Non solum secundum naturalem rationem, sed etiam secundum scripturam ac fidei principia, multo probabilius est, cœlum esse corpus natura sua (siue ex vi formæ, siue ratione ipsius materiæ) ingenerabile & incorruptibile. Primam partem quoad rationem naturalem suppono ex Aristotele lib. 1. de cœlo, & ex Philosophia communiter recepta; desumiturque eius probatio, tum ex perfectione mundi, cum etiam rerum gradum exposcente, qui sit substantiæ corporeæ incorruptibilis, cum oppositus alter gradus substantiæ corporeæ corruptibilis, vtique iam in rerum natura existat; tum ex eo, quod cœlum non est naturæ elementaris, sed corpus simplex, quintæ cuiusdam essentiæ, vt ex motu circulari, alijsque signis colligitur, de quo quæstione 3. tum ab experientia. Quia è tanto numero stellarum, quæ compertæ hæcenus antiquioribus fuerunt, nulla tam parua fuit vnquam, quæ desideraretur; nulla ex ijs, quæ recens accedere visæ, tam magna, vt durationis constantia par æternis illis corporibus videri posset: vt hæc, nisi miraculum interueniret, merito naturæ seu rationis ab alijs diuersæ existimentur.

9 Altera pars probatur. Primo, quia secundum scripturam multo verius est, cœlos omnes quoad substantiam productos fuisse simul cum terra, ac cæteris elementis, adeoque non ex vlllo alio elemento, à quo corruptibilitatis defectum participaret, vt dictum q. 1. & 2. Secundo, scripturæ cœlo rebusque cœlestibus, non minus quam Angelis, peculiarem quandam perennitatem attribuit, qualem elementis nunquam concedit. Psal. 148. v. 1. & sequentibus: *Laudate Dominum de cælis, laudate eum in excelsis, laudate eum omnes Angeli eius, laudate eum omnes virtutes eius. Laudate eum sol & luna, laudate eum omnes stella & lumen. Laudate eum*

caeli caelorum, & aqua omnes quae super caelos sunt laudent nomen Domini: quia ipse dixit & facta sunt, ipse mandavit, & creata sunt. Statuit ea in aeternum, & in seculum seculi: praeceptum posuit, & non prateribit. Vbi vides, caelos primo generatim, deinde speciatim, qui in caelis existunt Angelos, virtutes, solem, lunam, stellas cum lumine, caelos quoque caelorum, & aquas quae super caelos sunt; haec inquam omnia ita à Deo fuisse facta, ut stent in aeternum, & in seculum seculi, Quae conditione, ut significet propheta, terram caeteraque elementa, & quae ex eis componuntur, inferiora esse, mox illa quidem seorsim, suo etiam gradu & ordine Deum collaudantia, sed absque illa speciali praerogativa perpetuitatis ac perennitatis producit: Laudate Dominum de terra &c. Tertio sol in scriptura proponitur velut exemplar regni Christi, rei utique, quae corrumpi & deficere non potest. Psal. 88. v. 38. *Thronus eius sicut sol in conspectu meo, & sicut luna perfecta in aeternum, & testis in caelo fidelis.*

10 Alterum genus probationis pro eadem secunda parte secundae conclusionis sumitur ab auctoritate SS. Patrum, qui eandem sententiam aut aperte defendunt, aut ei non parum fauent. Primo enim communis est Patrum sententia, caeli supremum siue Empyreum, in principio scilicet à Deo creatum, perpetuum, & incorruptibile esse; neque vero id vlla ratione negari potest. Ita Clemens ex persona S. Petri. 2. Recognitionum ait: *caelos autem esse, qui ab eo facti sunt, sicut & lex dicit; quorum unum sit superius, quo continetur visibile firmamentum: istud esse perpetuum & aeternum, cum his qui habitant ibi; illud autem in consummatione seculi resoluendum esse & transire; ut illud caelum, quod est antiquius, excelsumque, post iudicium, sanctis & dignis appareat.*

11 Iunilius in Hexaemer. [Ipsium enim est, inquit, caelum superius, quod ab omni huius mundi volubili statu secretum, diuinæ gloriæ praesentiae, manet semper quietum.]

Procopius in Genesim. [Decreuerat etenim Deus duo condere officia pulcherrima; alterum quidem mutationi, & corruptioni obnoxium, quod tamen neutiquam spirituales substantias perimere possit; & illud opus est, quod oculis nostris subiectum aspiciamus. Alterum vero liberum & vacuū voluit esse à praesentis seculi malorum labe; quod quidem auspicius est Christus, cum humanam indueret naturam.]

12 Idem sentiunt illi, qui caelum illud vocant intelligibile, spirituale, & quasi incorporeum, ut dicitur q. 3. Atque eadem est ratio firmamenti seu caeli syderei, quoad hanc conditionem: non solum quia & hoc, quantum ad substantiam, in principio, non ex vlla elementari materia, sed ex nihilo creatum fuit, ut probauimus dub. 2. tamen quidam ex citatis Patribus contrarium supponant; nec vero est corruptibile quidquam, nisi elementaris naturae: sed etiam quia valde consonum rationi videtur; caelum utrumque, empyreum inquam & sydereum, in ratione entis toto genere non differre. Imo Athanasius q. 5. ad Antiochum disertè scribit, *unam esse caelorum naturam; sicut una est hominum natura, &c.*

13 Deinde incorruptibilitatem caelorum vniuersim, ac perspicue tuetur S. Dionysius, quem etiam S. Thomas loco superius citato, in eandem sententiam

adduxit; sed nec verbis ipsius prolatis, nec loco annotato. Extat autem is locus, ad quem refferri videtur S. Thomas, apud Dionysium de diuinis nominibus c. 4. cuius verba subinde per parenthesis breui notatione illustrata sic habent: *Quoniam & id, quod nobis in medio cursu orationis exciderat, caelestium principiorum & extremorum (quasi dicas totius substantiae caelestis) causa est summum bonum; eius (inquam) essentia ac natura (caelestem intelligit à summo bono causatam) quae nec crescere, nec minus potest, nec vlla ex parte (corruptiua mutatione) mutari: atque etiam motuum (causa scilicet est summum bonum) qui sine sono, quia ita loqui oportet, in maximo caeli cursu (nota caelum, non astra solum moueri) feruntur; descriptionumque stellarum, atque pulchritudinum, & luminum, firmitatumque ac quarundam stellarum multiplicis motus, (Planetas intelligit) quo transferuntur, duorumque luminum, quae magna scripta diuina appellant, ab ipsam locis ad eadem reuocationis & reuersionis, quae in orbem circumque fertur; quibus dies nostri & noctes definiti, mensisque & anni mensura comprehensae temporis, atque eorum, quae in tempore sunt conuersiones; & desinunt, & numerant, & moderantur, & continent. Vbi manifeste vides, ex doctrina S. Dionysii, caeli substantiam, nec crescere, nec minus, nec omnino mutari posse, mutatione videlicet, ut dictum, corruptiua; nam secundum locum mutari, mox ipsemet ibidem docet.*

Idem meo iudicio aperte sentit Gregorius Nyssenus de opifice. hom. c. 1. vbi naturam caelorum dixit esse nulli mutationi (corruptiuae) subiectam Et infra: *Caelum, inquit, cum sit omnis ex perimutationis nunquam, quiescit. Voluit nimirum Deus cum immobili natura (terrae) mutabilitatem, contraque mutabilitatis (corruptiuae) experti motum adiungere. Ita Nyssenus.*

14 Nec dissimulare videtur Iustinus Martyr de qq. à Christianis propositis ad q. vltimam, vbi ait: [Caelum quod creatum est, à Dei voluntate habet, ut non intereat, ad usum eorum, quae videmus; quo vsu expleto, in aliud immortalitatis genus transferetur. Deus enim, qui ei corporis magnitudinem tribuit, quantum voluit, non quantum potuit; poterat enim multo maius illud efficere, quam sit; nunc ipsū in suo immortalitatis genere ac termino manere voluit ad aliud tempus; cum ut Christiani, qui recte sentiunt, credunt, & aduersarius fatetur, res omnes in meliorem statum mutabuntur.] Habet ergo caelum ex sententia huius S. Doctoris etiam ali-quod immortalitatis seu incorruptibilitatis genus.

15 Sed & Plato, & ex eo dicit Eusebius Caesariensis l. 11. de praeparat. Euang. c. 17. caelum non nisi à Deo dissolui posse indicant: [Praeterea, inquit Eusebius, de consummatione & immutatione mundi aperte, & magna voce scriptura praedicante, quia complicabitur caelum sicut liber. Et rursum, praerit enim figura seculi huius. Audi, quomodo Plato etiam hoc dogma comprobauit in Timaeo dicens: Constituit caelum visibile, atque tangibile, & propter haec, & ex illis, & talibus, & ex quatuor numero, mundi corpus factum est, proportione conueniens, à caeteris omnibus indissolubile, praeterquam ab eo, qui colligauit. Et post pauca: Tempus igitur cum caelo fa-

dum est, vt simul facta, simul etiam dissoluantur, siquando solutio quædam ipsorum fiet.] Et post pauca subiicit; [Quod ligatum est, solubile est; quamuis si bene aptatum beneque ligatum solvere vult, bonus non sit. Quare inquit (Plato) Deo attribuens verba: dij quorum ego creator ac pater sum, quoniam facti estis, immortales quidem non eritis, nec indissolubiles omnino. Non ergo dissoluemini, nec in mortem deducemini, maiore vinculo colligati.] Vbi de cœlis sermo est, quos substantias intelligentes, adeoque deos quosdam, sed à summo Deo creatos Plato existimauit. Eodem modo Platonis in Timæo sententiam refert Aristoteles lib. 1. de cœlo tex. 109. vbi ait: [Sunt autem quidam, quibus fieri posse videtur, & ingenerabile quippiam existens corrumpi, & genitum incorruptibile perdurare, vt in Timæo. Ibi enim ait Timæus, cœlum factum quidem esse; non tamen esse corruptibile.]

Denique eam Aristotelis sententiam de incorruptibilitate cœlorum, referunt, nec admodum improbant Cyrillus Alexandrinus lib. 2. contra Iulianum, Basiliius Hexæm. Homil. 1. Gregorius

Nyllenus siue Nemesius libro tertio Philosoph. capit. 4.

Quæ vero contra cœlorum incorruptibilitatem ex scriptura obijci possunt, testante, cœlos in die iudicij corrumpendos, declarabuntur quæstion. 4. dub. 4. Hic satis est, dicere, etiamsi cœli quoad substantiam corrumpendi tunc forent; (quod tamen minime probatur,) non ideo consequens esse, eos naturâ suâ corruptibiles esse: cum Deus sua virtute vtique etiam quæ natura sua perpetua sunt, destruere possit.

Sed ad quid, obijciat tunc aliquis, Deus cœlos fecisset incorruptibiles, si aliquando substantialiter destruendi forent? Respondeo; vt quia aliter secundum naturam fieri non poterant, aliquando saltem tempore, quantum mundi hominumque vsus deposceret, Deo seruitium hoc suum imperanti non denegarent. De nouis phænomenis, quæ eidem corruptibilitati cœlorum obstare videntur, dicitur quæstion. sequenti. Atque hæc de communibus proprietatibus cœlorum. Nunc de firmamento speciatim agendum.

Q V Æ S T I O III.

De opere secundæ dici, nimirum firmamento, ac soliditate cœli, itemque de aquis supra & infra firmamentum existentibus.

S. Thomas 1. p. q. 60.

*A*bsoluetur hæc quæstio tribus dubitationibus. I. Quæ sit ratio firmamenti, & aquarum quas diuidit. II. Siue firmamentum adeoque cœlum solidum, an liquidum corpus. III. An soliditati vel incorruptibilitati cœlorum obstant noua phænomena.

D V B I V M I

Quid Firmamentum; & quales sint aquæ supra & infra firmamentum.

S. Thomas 1. p. q. 68. 2. 1. 2. 3.

Firmamentum diuisionemque aquarum esse opus secundæ dici, extra controuersiam est, & apertè patet ex narratione Moysis Genes. 1. v. 6. 7. & 8. Ad cuius proinde operis rationem cognoscendam, imprimis opus est, ipsius firmamenti & aquarum, quas diuidit, ratione habere perspectâ. Facit autem pariter hæc quæstio non parum ad cœlorum rationem cognoscendam; tum quia ipsum firmamentum in scriptura cœli nomine appellatur; interest ergo scire, quidnam sit illud firmamentum: tum quia du. seq. ex hoc ipso etiâ nomine argumētū desumem⁹ ad soliditatē cœlorū cōprobandâ, quod argumētū supponit, firmamentū esse verum aliquod cœlum; tum quia aquæ supra cœlos non parum cum cœlo affinitatē habent, non solum ratione loci, vel etiam continentia; sed etiam quia nonnulli ex his ipsis aquis argumen-

tum sumunt, vt probent, cœlos aut liquidos esse aut ex aqua elementari productos. Sicut autem aquæ ipsæ cum firmamento coniunctionem habent, ita vicissim vnius explicatio pendet ab explicacione alterius, vt nec omnino firmamentum sine aquis, nec aquæ sine firmamento, nec sine vtriusque cœlum recte possit intelligi.

Sunt autem tam de firmamento, quam de aquis, quas firmamentum diuidit, variæ admodum Doctorum sententiæ. Et generatim quidem loquendo, tres. Prima vtrumque solum mystice explicat; aquas quidem superiores de Angelis beatis; aquas autem inferiores de malis Angelis, è cœlis in hunc turbulentum ærem deturbatis. Ita Origenes apud Epiphanium in epistola ad Ioannem Hierosolymitanū, & apud Hieronymum in

epistola.